

Journal of Islamic Law Research

پژوهش‌نامه حقوق اسلامی

The Influence of Penal Populism
on Community Punishments:
A Critical Analysis of Judicial Blogging

Authors: Narjes Maleki | Ali Morad Heydari

Stable URL: <https://doi.org/10.30497/law.2026.249538.3940>

نگاهی به مجازات‌های اجتماعی از منظر عوام‌گرایی کیفری؛
درنگی در پدیده قاضی‌بلاگری

نویسندگان: نرجس ملکی | علی مراد حیدری

پیوند دائمی: <https://doi.org/10.30497/law.2026.249538.3940>

Copyright 2026 The Author(s).

Published by *Imam Sadiq University*, Tehran, Iran.

This work is fully Open Access under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license, allowing non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original published work is properly cited. *Islamic Law Research* strictly follows the ethical guidelines of the Committee on Publication Ethics (COPE), which all readers, authors, peer reviewers, and editors are expected to closely observe and uphold.

The Influence of Penal Populism on Community Punishments: A Critical Analysis of Judicial Blogging

Narjes Maleki • PhD Student in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political
Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. (Corresponding Author)
n.maleki@mail.um.ac.ir

Ali Morad Heydari • Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology,
Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
a.m.heydari@um.ac.ir

Abstract

Context & Objective: The expansion of social media has facilitated the growth of online content creation across various professions, recently encompassing the judicial sector. Judicial blogging is a novel phenomenon where judges publish verdicts, hearing details, and legal opinions on dedicated profiles, actively engaging with public commentary. A frequently scrutinized subject of these shared decisions involves community punishments, which serve as alternatives to traditional imprisonment. While the community-oriented nature of these alternative sentences inherently enables populist tendencies, the extensive media exposure of judicial decisions constitutes a primary catalyst for the broader manifestation of penal populism. Penal populism in this context denotes an approach where justice mechanisms prioritize public sentiment and popularity over evidence-based legal doctrines. Consequently, a fundamental critique of judicial blogging is the emergence of a populist approach in the adjudication of community punishments. The primary objective of this research is to rigorously examine the influence of penal populism on the issuance of community punishment verdicts, focusing specifically on judicial blogging, and investigating how this public-facing activity affects the core principles governing the judicial process.

Method & Approach: To address the research objectives, the study utilized a qualitative content analysis methodology to evaluate the digital footprint of the targeted subjects. Content analysis serves to determine the presence, meaning, and relationships of specific themes within qualitative data structures, encompassing language, music, and imagery. The sampling involved the selection of dedicated Instagram pages belonging to five active Iranian blogging judges. Within these profiles, specific posts directly pertaining to the issuance of community punishments were systematically identified. Subsequently, the content of these targeted posts was subjected to rigorous thematic evaluation. This analytical process encompassed a comprehensive review of the primary visual materials, the accompanying textual captions, quantifiable metrics of audience approval, and the qualitative data derived from the postscripts and direct comments submitted by the online audience.

Findings: The analysis reveals that judicial blogging concerning community punishments actively fosters an environment conducive to penal populism, leading to significant procedural deficiencies within the justice system. A primary finding is the contradiction between this practice and the principle of judicial independence. By exposing verdicts to public scrutiny, judges become susceptible to public opinion, where audience approval dictates decision-making and shifts the focus from legal merit to public validation. This dynamic results in the dominance of emotional responses over rational jurisprudence, distancing the judicial process from professional expertise. Furthermore, many publicized, innovative community punishments lack fundamental deterrent capabilities. Sentences designed to garner social media praise often resemble rewards, failing to impose tangible costs on offenders and emboldening others to commit similar infractions. The study identifies a problematic diversion of judicial resources; maintaining an active social media presence consumes substantial time that should be dedicated to meticulous case review. Educational objectives are frequently compromised to attract audiences, leading to the publication of professionally inappropriate content, such as analyzing colloquial music to explain offenses under *ta'zīrāt* (discretionary punishments in Islamic Panel Code of Iran). Additionally, scientific legal critique is routinely overshadowed by superficial audience commentary focusing on the judge's physical appearance. Finally, numerous published verdicts blatantly conflict with existing legal statutes by mandating financial expenditures rather than physical or intellectual labor.

Conclusion: The intersection of judicial duties and social media blogging poses a severe threat to the integrity of the criminal justice system by facilitating the intrusion of penal populism into formal adjudication. While the legislative intent behind community punishments was to reduce prison populations and promote social rehabilitation, the lack of precise statutory definitions has allowed judicial discretion to evolve into legally unfounded, theatrical sentencing designed for public consumption. These performative verdicts fundamentally compromise the realization of justice, undermine criminal deterrence, and violate the core principle of the legality of crimes and punishments. Although judicial authorities attempt to encourage alternative sentencing through official festivals, the specific manifestations promoted by blogging judges frequently lack legal justification and necessary supervisory mechanisms. To preserve judicial independence, it is imperative for the legislature to explicitly clarify the legal texts governing community punishments. Concurrently, the judicial apparatus must strictly enforce professional conduct standards, expressly prohibiting judges from engaging in blogging activities related to their profession to safeguard the legal system from the destabilizing effects of penal populism.

Keywords: Community Punishments, Penal Populism, Judicial Blogging, Judicial Independence.

نگاهی به مجازات‌های اجتماعی از منظر عوام‌گرایی کیفری؛ درنگی در پدیده قاضی‌بلاگری

نرجس ملکی • دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد،
ایران. (نویسنده مسئول)
n.maleki@mail.um.ac.ir

علی‌مراد حیدری • دانشیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد،
ایران.
a.m.heydari@um.ac.ir

چکیده

امروزه با گسترش شبکه‌های اجتماعی و استفاده از فضای مجازی، پدیده بلاگری از جمله فعالیت‌هایی است که توسط افراد گوناگون در حال افزایش است. یکی از مشاغلی که به‌مرور پا در این عرصه نهاده است، قضاوت است؛ بدین صورت که دادرسان محاکم، آراء صادره، جلسات رسیدگی، نظرات و تجربیات خود را در صفحات اختصاصی خود منتشر کرده و با بازخوردها و اظهارنظرهای مخاطبین مواجه می‌شوند. در این میان یکی از آرائی که در این صفحات به‌کرات دیده می‌شود و واکنش زیادی را هم از سوی مردم به‌دنبال دارد، احکام راجع به مجازات‌های اجتماعی است. هر چند ماهیت عامه‌پسند مجازات‌های اجتماعی و تحسین عمومی، و مآلاً صدور این‌گونه کیفرها به جای زندان، به‌خودی‌خود زمینه عوام‌گرایی را فراهم می‌آورد، لکن رسانه‌ای شدن آراء قضایی، از عوامل مهمی است که می‌تواند زمینه بروز عوام‌گرایی کیفری در سطحی وسیع‌تر را فراهم نماید؛ از این روی، یکی از ایراداتی که به پدیده قاضی‌بلاگری وارد است، بروز رویکرد عوام‌گرایانه در آراء مربوط به مجازات‌های اجتماعی است. در این پژوهش، صفحه اینستاگرامی پنج نفر از قاضی‌بلاگرها انتخاب گردیده، پست‌ها و پی‌نوشت‌های ایشان با روش تحلیل مضمون مورد بررسی واقع شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که قاضی‌بلاگری در زمینه مجازات‌های اجتماعی با ایجاد زمینه‌های عوام‌گرایی کیفری، با ایراداتی هم‌چون مخالفت با استقلال قضایی و تحقق عدالت، غلبه احساس بر عقل و دوری از خبره‌گرایی، نداشتن جنبه بازدارندگی و تجری دیگران و امثالذلک مواجه است.

واژگان کلیدی: مجازات‌های اجتماعی، عوام‌گرایی کیفری، قاضی‌بلاگری، استقلال قضایی.

مقدمه

پس از ظهور مجازات زندان، نظام‌های عدالت کیفری با خوش‌بینی بسیار و به امید اینکه مجازات مذکور راهگشای مشکلات بزهکاری در عصر مدرن خواهد بود، مشتاقانه از آن استقبال کردند، اما مدت مدیدی از پذیرش زندان به‌عنوان مجازات مسلط نگذشته بود که آماج انتقادات و اعتراضات گسترده‌ای از سوی اندیشمندان حقوق کیفری واقع شد (اسفندیاری و جوان جعفری، ۱۳۹۶، ص. ۱۶۳). برای مثال، بر اساس اندیشه‌های فوکو، زندان برخلاف تصور رایج که با ادعای اصلاح و بازپروری مجرمان روی کار آمد، در واقع، ابزاری برای تولید بدن‌های مطیع و تثبیت قدرت انضباطی در جامعه بود (فوکو، ۱۳۹۷، ص. ۱۸۹-۱۹۵). او به مجازات از نظرگاه نظامی از قدرت و انضباط می‌نگریست که بر جامعه تحمیل شده است و در همین راستا، تغییر و تحول مجازات‌ها را چیزی جز تغییر هنر و شیوه تنبیه یا به‌عبارت دیگر، تغییر شیوه اعمال قدرت نمی‌داند. بنابراین، حبس که تا مدتی به‌عنوان مجازات اصلی و شایع‌ترین واکنش نظام کیفری تعیین و اجرا می‌شد، به‌مرور با انتقادات بسیاری مانند تأثیرات مخرب جسمی و روانی بر زندانیان، هزینه بالای اقتصادی و اجتماعی، آموزش جرم به زندانیان جدید (مدرسه بزهکاری)، عدم بازدارندگی، تعارض با اصل شخصی بودن مجازات، طرد اجتماعی زندانی پس از آزادی و... مواجه شد (اسفندیاری و جوان جعفری، ۱۳۹۶، ص. ۱۳۹). به‌علاوه، بسیاری از کشورهای اروپایی در اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوایل دهه ۱۹۷۰، با رکود اقتصادی، نرخ بالای تورم، بیکاری و فقر روبه‌رو بودند. این وضعیت چهارچوب‌های اقتصادی کشورهای مزبور را چنان در معرض تهدید قرارداد که تغییر در خط‌مشی‌گذاری عمومی به امری قریب‌الوقوع تبدیل شد (والک لیست، ۱۳۸۶، ص. ۱۷۲؛ وایت و هینز، ۱۳۸۵، ص. ۲۹۰) و در این میان، یکی از مهم‌ترین محورهایی که باید اصلاح می‌شد، «مجازات سالب آزادی» و نظام عریض و طویل زندان بود. طرح اندیشه حبس‌زدایی با تأکید بر آثار نامطلوب ناشی از مجازات‌های سالب آزادی، کیفرشناسان و محققان را در جست‌وجوی ارائه راهکارهایی نوین قرار داد. در این راستا، با پشتیبانی سازمان ملل متحد از طریق قطعنامه‌ها، کنفرانس‌ها و اسناد بین‌المللی، به‌تدریج واکنش‌های جدیدی وارد زرادخانه کیفری کشورها شد که به دلیل وصف جامعه‌مدار بودن در گفتمان سیاست کیفری غرب، به مجازات‌های اجتماع‌محور، مجازات‌های اجتماعی یا مجازات‌های جامعه‌مدار شهرت یافت (Tonry, 1999, p. 4; Brownlee, 1998, p. 5).

دو اصطلاح «مجازات جایگزین حبس» و «مجازات اجتماعی» دارای مفاهیم نزدیک، ولی متفاوت هستند. در مفهوم «مجازات جایگزین حبس» نه واژه «حبس» به معنای مطلق سلب آزادی - اعم از پیش از محاکمه و پس از آن - است و نه واژه «جایگزین» شامل تدابیر قضازدایی (مانند تعویق صدور حکم) است. جایگزین‌ها در این مفهوم یعنی واکنش‌ها (مجازات) یا تدابیری (مانند آزادی مشروط) که به خود کیفر حبس اختصاص دارند و اساساً یا غالباً برای جانشین‌سازی با مجازات حبس طراحی و اجرا می‌شوند. به این ترتیب، تدابیر و اقداماتی نظیر تعلیق تعقیب، ترک تعقیب و جانشین‌های قرار بازداشت موقت، در این مفهوم جایی ندارند و مشمول جایگزین‌های کیفر حبس نمی‌شوند (کسل و برشتین، ۱۳۸۳، ص. ۳۲۴). از این رو، جایگزین‌های کیفر حبس، مجموعه‌ای از واکنش‌های جزایی یا تدابیر هستند که می‌توانند جایگزین مجازات حبس شوند. جایگزین‌های کیفر حبس در این تعبیر، مصادیق متنوعی از واکنش‌های جزایی و تدابیر را دربرمی‌گیرد؛ واکنش‌هایی که شایع‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از دوره مراقبت، خدمات اجتماعی، ممنوعیت خروج از منزل، نظارت الکترونیکی، آزادی مشروط و نظام نیمه‌آزادی (Holman & Brown, 2004, pp. 196-205).

از سوی دیگر، دو عبارت «کامیونیتی پانیشنمنت»^۱ و «کامیونیتی بیس پانیشنمنت»^۲ در زبان انگلیسی مشترک معنوی هستند و هر دو بر حقیقت واحدی دلالت دارند که نویسندگان و مترجمان پارسی‌زبان، عبارت نخست را به «مجازات اجتماعی» یا «مجازات جامعه‌مدار» و عبارت دوم را به «مجازات اجتماع‌محور» ترجمه کرده‌اند (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۱، ب، ص. ۱؛ فرجیها، ۱۳۸۷، ص. ۱۳).

به عقیده برخی نویسندگان، مقصود از مجازات اجتماعی، مجازات محدودکننده‌ای است که از حیث ساختاری، در میان حبس و مجازات اسمی یا مالی جای داده شده است (Bottoms et al, 2004, p. 1). صفت «محدودکننده» در تعریف فوق ضمن اینکه نشان‌دهنده وجه تمایز مجازات اجتماعی از دیگر اقسام مجازات غیر از حبس است، حاکی از درد و رنجی است که به واسطه محدودیت آزادی، بر مجرم تحمیل می‌شود.

1. Community Punishment
2. Community Based Punishment

در حالی که برخی نویسندگان، «محدودکنندگی» را به عنوان ویژگی اساسی مجازات اجتماعی معرفی می‌کنند، برخی دیگر از کیفرشناسان، بر «اعمال نظارت» به عنوان ابزار و شیوه عملی تحدید آزادی تأکید می‌کنند. از دید ایشان، «مجازات اجتماعی، به نوعی نظارت یا کنترل رسمی نیاز دارد» (Scott, 2008, pp. 139-140) از این منظر، مجازاتی مانند خدمات اجتماعی، ممنوعیت رفت‌وآمد و نظارت الکترونیکی مجازات اجتماعی هستند.

با توجه به آنچه گفته شد، مجازات اجتماعی عبارت است از «واکنش رنج‌آوری که در قبال جرم و به موجب قانون نسبت به مجرم اعمال می‌گردد و مستلزم محدودیت آزادی بزه‌کار و نظارت بر وی است و در محلی غیر از محیط زندان اجرا می‌شود» (ریاحی، ۱۴۰۴، ص. ۳).

در کشور ما نیز از سال ۱۳۷۹، تلاش‌های زیادی برای عینیت بخشیدن به مجازات‌های اجتماعی انجام گرفته است؛ البته تهیه‌کنندگان متن اولیه قانون، مجازات‌های اجتماعی را در قالب لایحه‌ای مستقل (لایحه قانون مجازات‌های اجتماعی) پیشنهاد کردند و اصرار داشتند از به کار بردن عنوان «مجازات‌های جایگزین زندان» به این مجازات‌ها پرهیز شود، ولی فرایند پریپیچ و خم تصویب، لایحه مذکور را در معرض اظهارنظرهای افراد مختلف قرار داد؛ به گونه‌ای که در نهایت، مواد لایحه مذکور دستخوش تغییرات زیادی شد و با همان عنوان «لایحه مجازات‌های اجتماعی جایگزین حبس» در کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس تصویب شد. سرانجام نیز مقررات آن لایحه، وارد لایحه قانون مجازات اسلامی شد و در فصل ۹ از بخش ۲ کتاب اول با نام «جایگزین‌های حبس» به تصویب شورای نگهبان رسید؛ البته از آنجاکه عنوان مجازات‌های اجتماعی عمومیت دارد و تنها شامل جایگزین‌های حبس نمی‌شود، دستورات ضمن تعویق و تعلیق مراقبتی را نیز می‌توان مشمول این عنوان دانست.

به دلیل ذات جامعه‌محور بودن این مجازات‌ها و شاید به دلیل شفاف نبودن متن قانون، به تدریج این تفکر میان قضات شکل گرفت که در انتخاب نوع مجازات به اندازه‌ای دارای اختیار هستند که می‌توانند هر نوع ابتکاری را در صدور آن‌ها به عمل آورند. از سوی دیگر، سرایت فعالیت بلاگری به شغل قضاوت و ظهور پدیده قاضی بلاگری^۱، سبب شده است صدور چنین آرای گسترش یابد؛

زیرا از سویی قاضی‌بلاگرها^۱ احکام حاوی این مجازات‌ها را در صفحات خود منتشر می‌کنند و از سوی دیگر، مخاطبان این صفحات که عموماً افراد غیرمتخصص هستند، با نگاه احساسی، صدور این آرا را تأیید و قضات را تحسین و تشویق به ادامه این رویه می‌کنند یا حتی برعکس، ممکن است عده‌ای از مردم که مجازات واقعی را تنها منحصر در مجازات‌های سنتی می‌دانند، صدور این احکام را به‌عنوان مجازات، مسخره یا تقبیح کنند. این در حالی است که یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که به‌عنوان نوعی انحراف در مسیر تحقق عدالت کیفری شناخته می‌شود و می‌تواند سازوکارهای سنجیده این حوزه را به‌تبع کارکردهای خویش آلوده سازد، نفوذ شاخصه‌های عوام‌گرایی است. عوام‌گرایی یا پوپولیست کیفری که به معنای رویکردی است که بر اساس آن، سیاست‌گذاران و دست‌اندرکاران نظام عدالت کیفری به‌منظور جلب افکار عموم، بدون توجه به یافته‌های علمی، سیاست‌های کیفری نمایشی و عامه‌پسند را تدوین و اجرا می‌کنند (بی‌دردی، ۱۳۹۵، ص. ۲۷)، پیامدهایی منفی دارد ازجمله آنکه، دستگاه قضایی را از دستگاه احقاق عدالت قضایی به‌دستگاهی با عدالتی نمایشی و اقتدارگرا سوق می‌دهد. در موضوع بحث نیز استقبال مخاطبین این صفحات از صدور آرای این‌چنینی، قاضی را به ایجاد ابتکارات جدیدتر و صدور انواعی از مجازات‌های اجتماعی سوق می‌دهد که نمی‌توان توجیه و مبنای قانونی برای این آرا یافت؛ البته در همین جا ذکر این نکته لازم است که عوام‌گرایی و پدیده بلاگری لزوماً مترادف هم نیستند، بلکه بلاگری به‌عنوان یکی از مصادیق عوام‌گرایی می‌تواند در نظر گرفته شود. بنابراین، بدیهی است هر قاضی‌ای که در شبکه‌های اجتماعی صاحب صفحه است، به دنبال عوام‌گرایی کیفری نیست.

براین‌اساس، مسئله اصلی پژوهش حاضر، بررسی تأثیر عوام‌گرایی کیفری در زمینه آرای صادره در مجازات‌های اجتماعی با نظر به پدیده نوظهور قاضی‌بلاگری است؛ البته این مقاله به دنبال پاسخ به این پرسش است که پدیده قاضی‌بلاگری چگونه بر صدور حکم به مجازات‌های اجتماعی تأثیر می‌گذارد و اساساً این پدیده چه تأثیراتی بر اصول حاکم در فرایند رسیدگی و صدور حکم توسط قضات دارد؟

پیشینه پژوهش: به مفهوم عوام‌گرایی کیفری در مقالات بسیاری پرداخته شده و هر نویسنده‌ای تأثیر و ارتباط آن را در زمینه‌ای متفاوت مورد بررسی قرار داده است. برای مثال، سمیعی و معظمی در مقاله «جلوه‌های عوام‌گرایی کیفری در حوزه سیاست کیفری در مرحله پیش‌دادرسی در ایران»، پس از بحث در مورد عوام‌گرایی و تقابل آن با نظام قضایی اجرایی، به بیان آثار این پدیده در مرحله پس از وقوع اعمال جنایی و پیش از آغاز فرایند دادرسی پرداخته‌اند (سمیعی و معظمی، ۱۴۰۱). مجازات‌های اجتماعی نیز موضوعی است که پس از ورود آن در قوانین جزایی، موضوع بسیاری از پژوهش‌ها قرار گرفت. در این میان، دو مقاله «ممنوعیت حکم به خرید مال به‌عنوان مجازات جایگزین حبس در نظام کیفری ایران» (خوافی، ۱۴۰۳) و «تکمیل مجازات با تغسیل میت؛ نقدی بر یک دادنامه» (سلیمی قلعه‌ئی، ۱۴۰۳) به نقد مجازات‌های بدیع که اخیراً از سوی قضات به‌عنوان مجازات اجتماعی صادر می‌شود، پرداخته‌اند. با این حال، آنچه مهم است، آن است که قاضی‌بلاگری، مسئله‌ای است که برای اولین بار در پژوهش حاضر به آن پرداخته می‌شود. بررسی پدیده تازه‌ظهور قاضی‌بلاگری از منظر بستری برای جلوه‌گر شدن عوام‌گرایی کیفری در صدور مجازات‌های اجتماعی، مسئله جدیدی است که تاکنون هیچ سابقه‌ای در مقاله‌های موجود نداشته است.

روش پژوهش: برای انجام این پژوهش، صفحات متعلق به پنج قاضی‌بلاگر در اینستاگرام انتخاب شده و با روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گرفته است. تحلیل محتوا ابزاری تحقیقاتی است که برای تعیین وجود کلمات و مضامین و مفاهیم خاص در برخی از داده‌های کیفی استفاده می‌شود. با استفاده از این روش، محققان می‌توانند حضور، معانی و روابط کلمات به‌کاررفته در متن و ارتباط آن‌ها را تجزیه و تحلیل کنند. منظور از محتوا در تحلیل محتوا، به ساخت‌های مختلف شامل زبان، موسیقی و تصویر گفته می‌شود. بر این اساس، در پژوهش حاضر نیز پست‌های مربوط به مجازات‌های اجتماعی در صفحات این قضات شناسایی می‌شود. سپس مطابق روش تحلیل محتوا، محتوای پست‌ها اعم از تصاویر آن‌ها و پی‌نوشت‌ها، پس‌وندها و زیرنوشت‌های^۱ مخاطبین مورد تحلیل و ارزیابی قرار می‌گیرد. بدین ترتیب، ابتدا به مجازات‌های اجتماعی و ارائه نمونه‌هایی

۱. «پی‌نوشت»، «پسند» و «زیرنوشت»، از این پس در این مقاله به ترتیب به‌عنوان معادل فارسی برای واژه‌های «کامنت»، «لایک» و «کپشن» به کار برده می‌شود.

از احکام جدید صادره در این زمینه پرداخته و سپس موضوع عوام‌گرایی کیفری مطرح می‌شود. پس از آن، با تحلیل پست‌های اینستاگرامی قاضی‌بلاگرها، نقدهای مربوط به این امر بیان و در پایان نیز راهکارهایی ارائه می‌شود که در عین پایبند کردن قضات به صدور مجازات‌های اجتماعی، با مسئله قاضی‌بلاگری به‌عنوان مسئله‌ای که دارای آثار مخرب است و همچنین با صدور برخی از انواع مجازات‌های اجتماعی مقابله شود.

۱. مبانی نظری

۱.۱. مجازات‌های اجتماعی

هر جامعه‌ای اقتضائات خاص خود را دارد و جرم در یک زمینه اجتماعی و فرهنگی رخ می‌دهد که لازم است در تدوین و تعیین مجازات به آن‌ها توجه شود. تعیین مجازات با نگرش جامعه‌شناختی و با تأکید بر سرمایه‌های افراد، ویژگی‌های خاص مجرم و میزان برخورداری او از سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، شرایط زیان‌دیده، نوع جرم و شرایط جامعه می‌تواند موجبات انطباق بیشتر این مجازات‌ها با واقعیات جامعه و کارآمدی بیشتر آن‌ها و دستگاه قضایی شود.

مقصود از مجازات‌های اجتماعی، مجازات‌های محدودکننده‌ای است که از حیث ساختاری در میان حبس و مجازات‌های اسمی مانند آزادی به قید التزام، اخطار و توبیخ کتبی یا مجازات‌های مالی جای داده شده است (Bottoms et al, 2004, p. 1). صفت محدودکننده در تعریف مذکور ضمن اینکه بیان‌کننده وجه تمایز مجازات اجتماعی از دیگر اقسام مجازات‌های غیرسالب آزادی است، حاکی از درد و رنجی است که به‌واسطه محدودیت آزادی بر مجرم تحمیل می‌شود. براین اساس، مجازات اجتماعی عبارت است از واکنش رنج‌آوری که در قبال جرم و به‌موجب قانون نسبت به مجرم اعمال می‌شود و مستلزم محدودیت آزادی اوست.

بررسی اسناد مربوط به سیاست کیفری و آثار پژوهشگران در چند دهه اخیر در کشورهای مختلف حاکی است که واژه اجتماع در دو مفهوم متمایز کاربرد داشته است؛ «محل» و «ذی‌نفع». در مفهوم نخست، واژه اجتماع به این معناست که محل یا مکان اجرای برنامه‌ها، جایی غیر از یک مؤسسه نگهداری است. برای مثال مقصود از مراقبت در اجتماع، مراقبت در خانه یا خانواده است (Easton & Piper, 2005, p. 273) یا در خصوص بیماران روانی، اجتماع هرجایی غیر از

بیمارستان است (Mason, 2000, p. 236). براین اساس، مجازات اجتماعی در واقع، تنبیه یا درمان یک بزهکار در اجتماع و خارج از نظام قضایی رسمی و مکانی غیر از محیط زندان است (Donnelley, 2007, p. 4; Singh, 2002, p. 10).

به کار بردن اجتماع در مفهوم ذی‌نفع بدین معناست که جرم علاوه بر بزه‌دیده مستقیم و خاص به اجتماع نیز صدماتی وارد می‌کند. از این رو مجازات باید به گونه‌ای باشد که موجبات ترمیم این صدمات را فراهم سازد. در حوزه سیاست کیفری معرفی اجتماع به عنوان ذی‌نفع به‌ویژه درباره مجازات خدمات اجتماعی مطرح شده است. در مجازات خدمات اجتماعی به بزهکار دستور داده می‌شود که خدماتی را به نفع اجتماع انجام دهد (Easton & Piper, 2005, p. 8). با عنایت به مطالب مذکور می‌توان گفت که وصف «اجتماعی» ناظر به این مفهوم است که مجازات‌های یادشده از طریق تحدید آزادی - و نه سلب آن - در اجتماع اجرا می‌شوند و علاوه بر سایر اهداف، ممکن است در صدد جبران صدمات واردشده به پیکر اجتماع باشند. گفتنی است واژه «اجتماع» در ترکیب «مجازات اجتماعی» غالباً به معنای محل اجرای مجازات و مجری آن به کار رفته است. در این مفهوم، تعلیق مراقبتی فشرده، خدمات اجتماعی، نظارت الکترونیکی، ممنوعیت خروج از منزل، ممنوعیت رفت‌وآمد و الزام به حضور در مراکز آموزشی روزانه، همگی مجازات اجتماعی‌اند. به این معنا که محل اجرای آن‌ها یک مؤسسه نگهداری مجرمان مانند زندان نیست. برخی دیگر از پژوهشگران نیز بر این نکته نیز تأکید کرده‌اند که هدف از استعمال واژه کلیدی اجتماع، «اجتماع به عنوان ذی‌نفع» بوده است: «قضات باید طیف وسیعی از واکنش‌ها را در اختیار داشته باشند تا به وسیله آن‌ها بتوانند با بزهکاران در اجتماع تسویه حساب کنند. منظور از اصطلاح تسویه حساب، یافتن شیوه‌های سودمندی برای جبران و ترمیم صدمات واقع شده در اثر جرم است. تسویه حساب مستلزم بهبود و ارتقای وضعیت بزه‌دیده و اجتماع است؛ خواه به وسیله کار بدون دستمزد یا مشارکت در اقدامات درمانی که به واسطه کاهش تکرار جرم، هم به نفع بزه‌دیدگان است و هم به نفع اجتماع» (Donnelley, 2007, p. 33). بدین ترتیب، در حوزه سیاست کیفری، معرفی اجتماع به عنوان ذی‌نفع به‌ویژه درباره مجازات خدمات اجتماعی مطرح شده است: «در مجازات خدمات اجتماعی، به بزهکار دستور داده می‌شود که خدماتی را به نفع اجتماع انجام دهد» (Easton & Piper, 2015, p. 8). با این بیان، مجازات سالب آزادی را نمی‌توان در زمره مجازات‌های اجتماعی برشمرد؛ کمالینکه در انگلستان، تعداد زیادی از اسناد مربوط به خط‌مشی‌گذاری درباره مجازات را

می‌توان دید که با تأکید بر نقش «اجتماع» در اجرای مجازات، بر استفاده از این کیفرها به‌عنوان جایگزین زندان تأکید کرده‌اند. برای مثال، در بیانیه رسمی ۱۹۹۰ دولت انگلیس آمده است: «دولت بر این عقیده است که بزهکاران بیشتری را می‌توان در اجتماع مجازات کرد... اگر قرار است استفاده از حبس کاهش یابد، پس به رویکرد جدیدی نیاز است. مجازات در اجتماع برای برخورد با بسیاری از مجرمان به‌ویژه بزهکارانی که به جرائم علیه اموال و جرائم خشونت‌آمیز کم‌خطر محکوم می‌شوند و محکومیت به مجازات مالی برای آنان کافی نیست، شیوه کارآمدی است» (Bottoms et al, 2004, p. 4).

در مقدمه لایحه مجازات‌های اجتماعی آمده است مجازات‌های اجتماعی آن دسته از ضمانت اجرای کیفری است که خارج از محیط زندان با نظارت نهادهای رسمی و غالباً با مشارکت مردم به موقع اجرا گذاشته می‌شود. این مجازات‌ها به دنبال بروز مشکلات عدیده ناشی از اجرای مجازات حبس، مطرح و مورد توجه و استقبال واقع شده است. درحقیقت، این مجازات‌ها با توجه به اهدافی که از نهادهای مذکور دنبال می‌شود، می‌تواند با ایجاد و توسعه احساس مسئولیت، تعلق باور، تعهد و وابستگی در مجرم، وی را برای بازگشت به اجتماع مهیا و ارزش‌های اجتماعی را در وجود وی نهادینه سازد (شاطری‌پور اصفهانی، ۱۳۹۲، ص. ۱۱).

مطالبه خدمات اجتماعی از بزهکار نشان از آن دارد که جامعه، وی را طرد نکرده است و همچنان او را عنصر مطلوبی می‌داند. از این‌رو آمیزه‌ای از مجازات و بازسازی بدون آنکه انگ و برچسبی بر بزهکار زده شود، او را از تکرار بزه منصرف خواهد کرد. در این عبارت به خاصیت روانی و ذهنی این جایگزین‌ها اشاره شده است که از طریق تأثیرگذاری بر شخصیت افراد می‌توان به‌نوعی از وقوع جرم و بزهکاری پیشگیری کرد که از طریق زندانی کردن افراد در زندان محقق نخواهد شد (یکرنگی و ایرانمنش، ۱۳۸۷، ص. ۶۴).

سیر تحولات در مسیر اجتناب از مجازات زندان و آثار سوء آن در سه مرحله خلاصه می‌شود. در گام نخست که در همان چهارچوب زندان سنتی اعمال می‌شود، زندانی برای تحمل محکومیت از محیط بسته زندان به محیط خارج از زندان انتقال داده می‌شود. سازوکارهایی مانند کار خارج از محیط زندان، تأسیس زندان‌های باز، کیفرهای پایان هفته‌ای و اجرای نظام نیمه‌آزادی و آزادی مشروط، راهکارهایی برای کاهش آثار سوء اجرای مجازات زندان است. در گام دوم،

سعی بر آن است که ضمن صدور حکم محکومیت به زندان و پذیرش واقعیت زندان، به‌طورکلی از زندانی کردن محکوم اجتناب شود. نهادهایی هم مانند تعلیق کامل ساده، تعلیق کامل مراقبتی و تعویق صدور حکم گرچه در قلمروی محکوم کردن متهم به زندان است، لیکن متهم عملاً وارد زندان نمی‌شود و از تبعات منفی زندان دور نگاه داشته می‌شود. در گام سوم، فراتر از دو مرحله قبلی، اساساً به‌جای محکوم کردن متهم به زندان، از جانشین‌های زندان استفاده می‌شود و بدین ترتیب، زندان نه مورد حکم قرار می‌گیرد و نه مورد اجرا (حیدری، ۱۴۰۲، ص. ۱۱۵).

قانون‌گذار ایران در راستای توجه به مجازات‌های جایگزین حبس، به‌تدریج مفاهیمی مانند تعلیق آزادی مشروط و جزای نقدی را به‌عنوان جایگزین‌های سنتی وارد قانون کرده و حبس‌های کوتاه‌مدت را قابل تعلیق یا تبدیل کرده است (اردبیلی، ۱۳۷۱، ص. ۲۸۱). همین رویکرد به همراه تأثیر از تحولات آموزه‌های کیفری نوین و مطرح شدن سیاست‌های مبتنی بر کیفرزدایی در کنار راهبردهای زندان‌زدایی سبب شد تا قانون‌گذار درنهایت، طیف وسیعی از نهادهای ارفاقی-تخفیفی را در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ وارد کند. بدین ترتیب، بنا بر ظرفیت‌های موجود نظام حقوقی ایران، می‌توان نهادهای ارفاقی-تخفیفی را به دو دسته اصلی تقسیم کرد. گروهی از این نهادها در راستای سیاست کیفرزدایی شکل گرفته‌اند و «جایگزین‌های کیفر» مانند تعویق صدور حکم و تعلیق مجازات را شامل می‌شوند و گروهی دیگر نهادهای زندان‌زدا هستند و ذیل «جایگزین‌های زندان»، جایگزین‌های عام زندان نظیر آزادی مشروط و نظام نیمه‌آزادی و جایگزین‌های خاص زندان همان موارد مذکور در فصل ۹ قرار خواهند گرفت.

مجازات‌های اجتماعی به دلیل مدنظر قرار دادن حبس‌زدایی، استفاده از مجازات جایگزین، توجه به منزلت و جایگاه مجرمان در جامعه، توجه به مجرمان خاص نظیر زنان، کودکان و بزه‌کاران کم‌خطر، برقراری مشارکت میان مردم و دستگاه قضایی، محله‌ای کردن مجازات و استفاده از تخصص افراد در محکومیت‌های اجتماعی و همچنین، مشارکتی کردن امنیت، از منظر حقوق شهروندی واجد اهمیت هستند (شعبان‌زاده و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۵۶۳). باوجوداین، کیفرهای اجتماعی مخالفانی هم دارد و برخی، قرار گرفتن جامعه در معرض بزه‌دیدگی بیشتر،

مسئله تورگستری^۱ و گسترانیدن چتر کنترل اجتماعی، خوارکنندگی و مخالفت نهادهای جایگزین زندان با اصل قطعیت، حتمیت و سرعت را از معایب جایگزین‌های زندان برشمرده‌اند (آقای جنت‌مکان، ۱۳۹۲، ج ۳، ص. ۷۵). گستراندن چتر کنترل اجتماعی از مجرای نظارت‌های الکترونیکی و استفاده از ابزارهایی نظیر مچ‌بند و پابند الکترونیکی محقق می‌شود که پیامد آن، نقض حریم خصوصی و ایجاد مزاحمت‌های مکرر نه تنها برای خود مجرم، بلکه برای خانواده و نزدیکان وی است. ازجمله پیامدهای دیگر کیفرهای اجتماعی، خطر عوام‌گرایی و رفتارهای عامه‌پسند قضات در صدور این‌گونه آراست؛ زیرا در سال‌های اخیر بر اثر عواملی مانند عدم تمایل جامعه به مجازات‌های سنگین و خشن، افزایش جمعیت زندان‌ها و هزینه‌ها، توجه به بازپذیری اجتماعی و تقویت احساس مسئولیت در بزه‌کار، مبارزه با افزایش تکرار جرم، جبران خسارات بزه‌دیده و ایجاد اعتماد عمومی نسبت به عملکرد نظام عدالت کیفری، قوه قضائیه بر آن شد تا قضات را بیش‌ازپیش به استفاده از مجازات‌های اجتماعی متمایل کند. در همین راستا نیز با اقداماتی مانند برگزاری جشنواره‌های تقدیر از آرای برتر، ایشان را تشویق کرد تا در احکام خود به مجازات‌های اجتماعی توجه نشان دهند. این امر موجب شد به تدریج آرای از قضات صادر شود که با موازین حقوقی سازگاری ندارند و می‌توانند محل بحث و چالش بسیاری واقع شوند. در جدول زیر تعدادی از این آرا قابل مشاهده است.

جدول «یک»: نمونه‌هایی از آراء قضات برای مجازات‌های اجتماعی

دادگاه عمومی در ورامین، خانی را به دلیل عدم رعایت حجاب شرعی، به «یک ماه شستن میت در غسل‌خانه شهر تهران» محکوم کرد. ^۲	شستن بدن مردگان
---	-----------------

۱. دام‌گستری ترسیم و طرح جرم توسط مأمور و تدارک آن برای شخصی است که به علت حيله، فریب و اغوای مأمور تمایل به ارتکاب آن پیدا کرده است (یزدیان جعفری، ۱۳۸۴، ص. ۱۱۸).

۲. این رأی که به‌عنوان مجازات تکمیلی صادر شده، از سوی برخی نویسندگان مورد نقد قرار گرفته است. از دید آنان، علاوه‌بر برخی ایرادات شکلی نظیر «بی‌توجهی به اصل قانونی بودن مجازات»، «عدم توجه به رضایت متهم»، «استناد ناتمام به مواد قانونی» و... دادنامه واجد یک ایراد ماهوی قابل توجه یعنی عدم توجه به قاعده «حرمت تنفیر از دین» است. باین‌همه،

پاک‌سازی مناطق از زباله	متهم در دادگاه انقلاب تهران به حبس و چند مجازات تکمیلی محکوم شد که یکی از موارد، «پاک‌سازی مناطق از زباله در مناطق خالی از سکنه تحت نظارت حراست شهرداری یکی از شهرستان‌ها، به مدت سه ماه روزی چهار ساعت» بود.
نگهداری از الاغ و عدم کاشت کاهو	در سال ۱۳۸۸، مردی در استان فارس به‌عمد یک رأس الاغ زنده را آتش زده و کشته بود. حکم دادگاه چنین بود «محکوم‌علیه مکلف است به‌جای تحمل شلاق و به‌عنوان مجازات جایگزین، اولاً، نسبت به فراگیری ۲۰ حدیث از معصومین با مضامین مهربانی با حیوانات و رفتار شایسته با حیوانات اقدام کند. ثانیاً، به مدت یک سال از کاشتن کاهو در مزرعه خود خودداری کند و ثالثاً، یک رأس الاغ بلاصاحب را به مدت سه ماه نگهداری [کند] و تغذیه وی را به عهده گیرد».
شرکت در نماز جمعه	متهم با حکم قضایی مجبور به حضور شش‌ماهه در نماز جمعه شهرستان بوئین‌زهرا شد.
عیادت از بیماران	مدیرعامل یک کارخانه در همدان به اتهام آلاینده‌گی هوا، به عیادت بیماران ریوی به مدت سه سال و مستندسازی همدردی خود با آن‌ها محکوم شد. هدف از این امر، آگاه ساختن فرد به تبعات آلودگی هوا بر سلامت افراد بود.
تهیه وسایل گرمایشی برای زلزله‌زدگان	یک فرد ۷۲ ساله به دلیل شکایت اداره دام‌پزشکی شهرستان کامیاران به اتهام تهدید علیه بهداشت عمومی از طریق جوجه‌ریزی غیرمجاز و رعایت نکردن مقررات بهداشتی، محکوم به یک سال حبس شده بود. قاضی پرونده به دلیل نداشتن سابقه کیفری متهم، اظهار ندامت وی و اوضاع و احوال متهم از قبیل کهولت سن و پیش‌بینی اصلاح وی در آینده و تعهد متهم به مرتکب نشدن جرم عمدی، برای وی حکم متفاوتی صادر کرد. این فرد مکلف شد طی ۷۲ ساعت از تاریخ ابلاغ، اقدام به تهیه وسایل گرمایشی به مبلغ حداقل ۵۰ میلیون ریال برای آسیب‌دیدگان زلزله آذربایجان شرقی کند و آن را به مراجع ذی‌ربط جمعیت هلال احمر تحویل و رسید آن را تحویل واحد اجرای احکام کیفری دهد.
تهیه کفش برای کودکان محروم	مجرمی که به یک سال حبس محکوم شده بود، با توجه به حسن سابقه، اظهار ندامت و نیز تمایل به خدمات عمومی و عام‌المنفعه، محکوم به انجام این عمل شد که ۱۱۰ جفت کفش ایرانی برای کودکان و دانش‌آموزان یتیم و

محروم شهرستان سرعین بخرد. شرط ایرانی بودن کفش‌ها هم از نکات مهم این حکم بود که مورد توجه کاربران فضای مجازی قرار گرفت.	
پزشکی به همراه کادر پزشکی در حادثه مرگ یک مادر باردار هنگام زایمان مقصر شناخته شدند. قاضی پس از در نظر گرفتن مجازات مالی برای خاطیان این پرونده که اتهام قتل غیرعمد درباره آن‌ها محرز شد، با توجه به موقعیت اجتماعی پزشک، ماما و پرستاران مذکور، ایشان را به جای حبس، مکلف کرد که اقدام به نوشتن مقاله درباره بررسی علل و راه‌های پیشگیری مرگ مادر و نوزاد بر اثر عمل زایمان کنند و این مقالات توسط استادان دانشگاه و مجامع علمی تأیید شوند. همچنین، گذراندن دوره آموزشی نیز ازجمله احکامی بود که برای متهمان این پرونده صادر شد.	نگارش مقاله
هشت نفر از عوامل حمل مشروبات الکلی در شهرستان رودان، به جای مجازات حبس، محکوم به تهیه و تنظیم مقاله درباره مضرات مشروبات الکلی شدند. این متهمان همچنین، مکلف به حفظ احادیث معصومین درباره مضرات مشروبات الکلی شدند. قاضی این پرونده علت صدور این حکم را جلوگیری از سرخوردگی ناشی از بدنامی حبس کشیدن و آشنایی بیشتر با معارف دینی بیان کرد.	نگارش مقاله و یادگیری حدیث
به علت شکایت راهنمایی و رانندگی زرقان از دو فرد به اتهام توهین و تمرد از مأمور راهنمایی و رانندگی در حین انجام وظیفه، رئیس دادگاه عمومی بخش زرقان این دو نفر را به مجازات آموزش به جای حبس محکوم کرد. این دو نفر مکلف شدند تا هر ماه و به مدت شش ماه، به سرپرست راهنمایی و رانندگی زرقان مراجعه و گواهی حسن اخلاق و برخورد با مأمورین راهنمایی و رانندگی را اخذ و تقدیم دادگاه کنند. همچنین، در یک دوره آموزشی مربوط به مقررات و قوانین راهنمایی و رانندگی شرکت و گواهی حضور در این دوره را ارائه کنند. از سوی دیگر، هریک از متهمان موظف شدند با پوشیدن لباس مخصوص همیار پلیس، با راهنمایی و رانندگی زرقان همکاری و گواهی آن را تقدیم دادگاه کنند که در صورت اجرای این دستورات، مجازات آن‌ها از سوابق کیفری آنان پاک می‌شود.	همیاری پلیس
سه نفر قصد داشتند در یک منطقه حفاظت‌شده در لار برای ساخت‌وساز، مصالح وارد کنند که با هشدار محیط‌بانان مواجه و سپس با آن‌ها درگیر شدند و در جریان این نزاع، محیط‌بانان را هدف ضرب و جرح قرار دادند. متهمان در روند رسیدگی جلسه دادگاه، به جرم خود اعتراف و پس از اظهار پشیمانی، از قاضی طلب عفو و بخشش کردند. ایشان با توجه به نداشتن سابقه کیفری و ابراز ندامت، به جای حبس با حکم مجازات جایگزین حبس دادگاه، محکوم به بازسازی پاسگاه محیط‌بانان، تهیه ۸ دست لباس و ۸ دوربین دید در شب برای مأموران	ساخت مستند

محیط‌زیست و ساخت مستند هشت‌دقیقه‌ای راجع به چالش‌ها و مناطق بکر پارک ملی لار شدند.	
در یکی از حکم‌هایی که سروصدای زیادی در فضای مجازی داشت، قاضی شهروند متخلفی را که به مأمور دولت هنگام انجام وظیفه، توهین لفظی کرده بود، به‌جای مجازات حبس تعزیری، به تبلیغ حمایت از کالای ایرانی زیر نظر اتاق اصناف و فعالیت در پیام‌رسان داخلی سروش و ایتا محکوم کرد.	تبلیغ حمایت از کالای ایرانی

۲.۱. عوام‌گرایی کیفری

اصطلاح بوپولیست یا عوام‌گرایی برای اولین بار در ادبیات علوم سیاسی مطرح شد، اما از آنجاکه این مفهوم از دیدگاه سنتی بیشتر در حوزه‌هایی نمود پیدا کرده که با نهاد مردم در ارتباط است، حوزه نظام عدالت کیفری بنا به اتصال قوی با نهادهای اجتماعی و مردمی از این قاعده مستثنا نبوده و بسیاری از زیرشاخه‌های آن را دربرگرفته است. به‌طور خاص، این مفهوم در حوزه کیفری برای اولین بار در نظریه سزاگرایی عوامانه آنتونی بوتامز^۱ به‌منظور تشریح یکی از تأثیرات اصلی توده مردم و خواسته‌های آنان بر جنبه‌هایی از کارکرد نظام عدالت کیفری مطرح شد (Williams, 2012, p. 120). واژگانی که بوتامز در تشریح این نظریه به کار برده، بیشتر نشان‌دهنده وجوه عامه‌پسند دیدگاه‌های سخت‌گیرانه‌ای است که آن زمان در مورد مجازات‌ها وجود داشته است (Bartlett, 2008, p. 9).

در اینجا نکته مهم آن است که به جهت آنکه اولین بار این اصطلاح در قالب سزاگرایی عوامانه وارد ادبیات جرم‌شناسی و حقوق کیفری شد، رویکرد غالب به این مفهوم، سزاگرایی و سخت‌گیرانه است؛ یعنی رویکردی که قصد دارد با سخت‌گیری و اعمال مجازات‌های سنگین بر مجرمان، پدیده جنایی را در جامعه کنترل و از بی‌نظمی در جامعه جلوگیری کند (فارال و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۳۹۲) یا در تعریفی دیگر، رویکردی که در آن با تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متقابل از آرای مردم عادی و استناد ظاهری به آرای ایشان، تلاش می‌شود تا سیاست‌های جنایی عموماً سزاگرا که فاقد مبنای علمی و منطقی هستند، ترویج شود (فرجیها، ۱۳۹۰، ص. ۱۱۶)، اما همان‌طور که برخی دیگر از نظریه‌پردازان و محققان علوم کیفری گفته‌اند، می‌توان کمی کلی‌تر به

1. Anthony Bottoms

اصطلاح عوام‌گرایی نگاه کرد. بسیاری مانند ژان پرت^۱ از عوام‌گرایی کیفری به عنوان رویکردی یاد می‌کنند که در آن سیاست‌مداران به منظور کسب مقبولیت و جلب آرای عمومی، سیاست‌هایی را اتخاذ می‌کنند که جنبه عوام‌گرایی در آن‌ها بر جنبه‌های فنی غلبه دارد (محمدی، ۱۳۹۸، ص. ۱۴). بر اساس این تعریف، عوام‌گرایی تنها در رویکرد سزاگرایانه خلاصه نمی‌شود، بلکه همان‌طور که به تناسب تغییر شرایط اجتماعی و فرهنگی، در دوره‌های مختلف نگاه عامه به مسئله‌ای واحد تغییر می‌کند، عوام‌گرایی نیز به دنبال آن در زمان‌های متفاوت و در مسائل گوناگون می‌تواند تأثیر متفاوتی را بر سیاست کیفری بگذارد. گاه این تأثیر در جهت اعمال مجازات‌های سخت‌گیرانه و گاه در جهت اعمال مجازات‌هایی است که فاقد خصیصه کیفری و رنج‌آوری هستند. آنچه در این میان مشترک است، شاخصه اصلی این مفهوم و آن، نقض اصول مبتنی بر سنجیده‌گرایی و توجه به تدابیر عوام‌پسندانه است.

بدین ترتیب، دست‌اندرکاران نظام عدالت کیفری از جمله در حوزه قانون‌گذاری، قضایی و اجرایی، به جای راه‌حل اساسی و ریشه‌ای، از گفتمانی استفاده می‌کنند که هدف اصلی، تنها کسب جایگاه و جلب آرا و مقبولیت نزد توده مردم اقلیت یا اکثریت است. در چنین فضایی، سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌های فنی مطابق ذائقه عوام یعنی کسانی که میزان اطلاعات آن‌ها از مقوله جرم و مبارزه با آن در حد قطعات ذکر شده توسط رسانه‌ها و منابع معدود دیگر است، اتخاذ می‌شود و همان‌گونه که گفته شد، مطالبات آن‌ها به عنوان مستندی برای خط‌مشی سیاست جنایی در تهیه و تدوین سیاست‌گذاری‌ها تعریف می‌شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۱ الف، ص. ۱۷۴۴).

مسئله مهم دیگری که باید به آن اشاره کرد، این است که معمولاً نگرش تک‌بعدی نسبت به عوام‌گرایی سبب می‌شود تا ابعاد و زوایای دیگر این موضوع در حوزه‌های قضایی و اجرایی پنهان بماند. به نظر می‌رسد علت اصلی چنین رویکردی را بتوان در این مسئله دانست که از طرفی در تعریف عوام‌گرایی کیفری از اصطلاح مجموعه سیاست‌ها استفاده شده است و از طرف دیگر، این سیاست‌گذاری اغلب در مرحله وضع و تدوین قوانین صورت می‌پذیرد و این‌گونه است که ما شاهد ورود سیاست‌گذاری‌ها به مقولات حوزه کیفری می‌شویم. این امر موجب می‌شود که مفهوم

1. John Pratt

این اصطلاح از مرحله تدوین سیاست فراتر نرود و به جهات کیفری دیگر پرداخته نشود حال آنکه چنین خلاصه‌گویی‌ای در ابعاد و قلمرو عوام‌گرایی کیفری نمی‌تواند صحیح باشد؛ زیرا عوام‌گرایی کیفری تنها به سیاست‌گذاری اختصاص ندارد و ابعاد دیگری مانند حوزه‌های قضایی و اجرایی را نیز دربرمی‌گیرد که فراتر از محدودسازی این اصطلاح به حوزه سیاست و سیاست‌گذاری در امور کیفری است (محمدی، ۱۳۹۸، ص. ۱۵). براین اساس، در حوزه حقوق کیفری، عوام‌گرایی در دو بخش مهم و کلی رسوخ پیدا کرده است. بخش اول به حوزه تهیه و تدوین قوانین و سیاست‌گذاری‌های کیفری مربوط می‌شود که عمدتاً توسط سیاست‌مداران و سیاست‌گذاران - که از آن‌ها به‌عنوان قانون‌گذار به معنای عام یاد می‌شود - رخ می‌دهد. بخش دیگر هم به حوزه تصمیم‌گیری‌های قضایی و اجرایی در ارتباط با مقوله جرم و مجازات و اجرای آن مربوط می‌شود. قسم دوم که عوام‌گرایی قضایی نام دارد، کمتر مورد توجه پژوهشگران و محققان حوزه کیفری قرار گرفته است.

۳.۱. قاضی‌بلاگری

بلاگر به شخصی گفته می‌شود که در سکوها‌های اجتماعی فعالیت می‌کند و مطالبی را نشر می‌دهد. (دریایی و همکاران، ۱۴۰۰، ص. ۴۵). وی در وبلاگ خود پست‌هایی در قالب عکس و نوشته منتشر می‌کند که در آن‌ها تجربیات شخصی‌اش را بازگو می‌کند، رویدادها را از دیدگاه خود تحلیل می‌کند و درباره موضوعات مختلف اظهارنظر و تولید محتوا می‌کند. بلاگر از این طریق نگاه مردم را به صفحه شخصی خود جلب می‌کند. بنابراین، به تدریج نظراتش مورد قبول مخاطبان قرار می‌گیرد و برای وی شهرت و معروفیت به همراه می‌آورد.

در حال حاضر از میان شبکه‌های اجتماعی مختلف، «اینستاگرام» به دلیل قابلیت‌های مختلف به فضایی برای فعالیت بلاگرهای جوان به‌ویژه در عرصه اقتصادی و کسب‌وکار تبدیل شده است؛ به‌طوری‌که انواع بلاگرها مانند «بلاگر لایف استایل یا سبک زندگی»، «بلاگر فشن یا مد»، «بلاگر کتاب» و «بلاگر کودک» در این شبکه فعالیت می‌کنند.

جذابیت‌های این فعالیت یا کسب درآمد از این طریق، سبب شده است بلاگری به تدریج وارد حوزه‌های جدیدی شود که به نظر می‌رسد نتوان پیوند مناسبی بین فعالیت بلاگری با این حوزه‌ها برقرار کرد. برای مثال، معلم بلاگری، مسئله جدیدی است که معلم‌ها با انتشار ویدئوهایی از

دانش‌آموزان خود در مدرسه، توجه مردم را به صفحه خود جلب می‌کنند. این اقدام همان‌طور که انتقاد مردم و به دنبال آن توبیخ صاحبان این صفحه‌ها را از جانب مسئولین امر به دنبال داشته است، نشان‌دهنده عدم سازگاری فعالیت بلاگری با معلمی است.

در این میان، یکی از پدیده‌های نوظهوری که در حال افزایش است، پدیده «قاضی‌بلاگری» است. قاضی‌بلاگرها نیز همان‌طور که در تعریف فعالیت بلاگری بیان شد، قصد دارند مسائل حقوقی، آرای صادره توسط خود، امور مربوط به شعبه محل قضاوت، مسائل پیرامون مراجعه‌کنندگان به ویژه متهمین و شکات و به‌طور کلی، سایر فعالیت‌های شغلی و بعضاً روزمره خود را به عرصه نمایش بگذارند.

یک دسته از آرای که به‌تازگی محل مانور این قضات در صفحات خود قرار گرفته، آرای مربوط به مجازات‌های اجتماعی است.

۲. متن مورد تحلیل

به‌موازات فراگیر شدن و گسترش استفاده از رسانه‌های اجتماعی و به‌روزرسانی امکانات آن‌ها با فواصل بسیار کوتاه، در طول یک دهه گذشته پژوهشگران در حوزه‌های ارتباطات، روان‌شناسی، حقوق و جامعه‌شناسی در جهان و ایران بیشتر به ابعاد و پیامدهای استفاده از این رسانه‌ها پرداخته‌اند. آنچه در این حوزه بیشتر از گذشته مورد توجه قرار گرفته، رواج گوشی‌های هوشمند و امکان نصب نرم‌افزارهای کاربردی تصویرمحوری مانند اینستاگرام و سکویهای ارتباطی است که شدت و عمق وابستگی ارتباطاتی و جامعه‌شناختی افراد به اینترنت را افزایش داده است. امکان برقراری ارتباطات آنی و فوری و پاسخ‌گویی سریع به نیاز مهم رابطه‌خواهی در انسان، یکی از عوامل این نوع وابستگی است (حداد، ۱۴۰۲، ص. ۲). کاربر اینستاگرام می‌تواند از لحظات روزمره‌اش عکاسی کند، متن دلخواهش را به تصویر ضمیمه کند و آن را برای دیگران منتشر کند. او می‌تواند در انتظار نظرها و تأیید یا رد کاربران قرار گیرد و به عبارتی، به جهانی از تعامل ورود کند که گستره ارتباطاتش را بی‌حدومرز می‌کند.

از این میان، قاضی‌بلاگری یکی از گروه‌های بلاگری است که به دلیل حساسیت این شغل، نیازمند آسیب‌شناسی است. یکی از آسیب‌های مهم در این فعالیت، گرایش به سمت عوام‌گرایی یا پوپولیست کیفری در حوزه تصمیم‌گیری‌های قضایی و اجرایی است. عوام‌گرایی قضایی نوعی از

عوام‌گرایی کیفری است که در بستر عوامل متعددی مانند نظام سیاسی، افکار عمومی، کارکرد منفی رسانه‌ای، عوام‌گرایی قانونی، عمل‌گرایی قضایی و موارد دیگر، توسط تشکیلات عدالت قضایی و مجریان آن در رابطه با انجام وظایفشان در امور کیفری، وارد کارکردهای اصولی و سنجیده نظام قضایی می‌شود که همین امر ضمن نادیده انگاشتن اصلی‌ترین شاخصه‌های سنجیده‌گرایی مانند قانونمندی، استقلال و بی‌طرفی قضایی، باعث می‌شود تا معیارهای حاکم بر روند دادرسی منصفانه را برای نیل به گرایش‌های ملایمانه یا سخت‌گیرانه کیفری، تحدید یا نقض کند (محمدی، ۱۳۹۸، ص. ۳۹).

بدین ترتیب، انتشار احکام صادره در اینستاگرام توسط قضات سبب می‌شود به دلیل کارکرد منفی رسانه، تصمیمات قضایی ایشان رنگ عوام‌گرایانه به خود گیرد که با اصول حقوق کیفری در تعارض است. یکی از احکامی که در این صفحات زیاد دیده می‌شود، احکام مربوط به مجازات‌های اجتماعی است. از آنجاکه عبارات قانون در بیان این مجازات‌ها کمی بسیط است، در رویه قضایی میان قضات این‌گونه نهادینه شده است که در انتخاب هر عملی به‌عنوان مجازات اجتماعی دارای اختیار هستند. همین مسئله سبب شده است قضات در صدور حکم به این مجازات‌ها، ابتکارهایی را به خرج دهند و سپس با انتشار در صفحات شخصی خود و گرفتن بازخورد، تأیید و تشویق از سوی کاربران، بر درستی و تأثیرگذاری این احکام صحه بگذارند.

در ادامه، از میان احکام مختلفی که مشتمل بر انواع جدید مجازات‌های اجتماعی است، بر احکامی تمرکز شده که در صفحات اینستاگرامی قاضی‌بلاگرها منتشر شده است. برای بررسی این موضوع، صفحه اینستاگرامی چند قاضی که در اینستاگرام فعالیت بلاگری می‌کنند، انتخاب و پست‌ها و فعالیت‌های ایشان از جمله محتواهای مربوط به احکام مجازات‌های اجتماعی و همچنین، نظرات دنبال‌کنندگان و واکنش‌های ایشان ارزیابی شده است.

جدول «دو»: تحلیل چند نمونه از صفحه‌های مجازی قاضی بلاگ‌ها

متن پست‌ها	مضمون	مؤلفه‌های بیان‌کننده
تهیه هشت دست کامل سرویس چینی با طرح گل‌های حرم امام‌رضا (علیه‌السلام)	مخالفت با استقلال قضایی و تحقق عدالت	- جناب‌عالی همواره مظهر مهر هستید و از تبار باران، شمایی که انگار از مهربانی آفریده شدی؛ شمایی که پاداش فردایت بهشت است. - پرونده‌ای بود در خصوص شرب خمر، متهم دارای تحصیلات عالیه و کاملاً پشیمان، اما قاضی حکم به اجرای رأی داد. این رأی‌ها چه توجیهی دارد؟ - در قرن حاضر شلاق برای اسب‌سواری و چرای گوسفندان استفاده می‌شود. بین قاضی و چوپان تفاوت‌های زیادی وجود دارد؛ زیرا از قاضی انتظار غایت کمال و شخصیت انسانی می‌رود. - درود بر شما که مجازاتی را اعمال می‌کنید که برای جامعه مفید باشد. - خدا خیرتون بده که همه جوانب رأی را می‌سنجید و رأی‌های شما بهترین رأی‌ها هستند. - این تصمیم، ثمره خوش‌تربیتی است. دم ریشه‌ات گرم!
- تهیه هشت دست کامل سرویس چینی با طرح گل‌های حرم امام‌رضا (علیه‌السلام) - تهیه یک کتاب‌های آزمون وکالت برای هشت دانشجوی حقوق تحت پوشش بهزیستی	غلبه احساس بر عقل و دوری از خبره‌گرایی	- احسنت! امام‌رضا بغل‌گیرت باشه! - در پناه امام‌رضا همیشه گره‌گشا باشی. - ماشاءالله قاضی با روحیه بسیجی. - جات اینجاست سلطان دستگاه قضا. - درود بر بهترین قاضی دنیا.

- تولید پست‌ها و استوری‌های متعدد برای فعال بودن صفحه و حفظ الگوریتم اینستاگرام	صرف وقت	- متأسفانه از وکیل‌بلاگری به قاضی‌بلاگری رسیدیم. به جای این کارها به بعضی همکاران توصیه کنید دنبال کسر آرا و صدور آرای بی‌کیفیت با یک فرمت چاپی تکراری نباشند! حق الناسه واقعاً. حق مردم تضییع می‌شه.
- تحلیل کیفری آهنگ «کله‌فر خداترس» - تحلیل کیفری آهنگ «خار تو پامه»	انحراف هدف آموزشی به اهداف جذب مخاطب	- این خلاف شأن یک قاضیه! - چرا قاضی‌ها هم بلاگر شدند؟!
- انتشار عکس‌هایی با ژست‌های مختلف در محیط‌هایی مثل طبیعت و ...	انحراف فضای نقد علمی به حواشی ظاهری	- داداش دمت گرم! یک تیپ تمیز که سنت پیامبره، ریش مرتب، موهای سر مرتب، کاملاً بهداشت در وجودت هست که نشان از ایمان شماست و لباسی کاملاً پوشیده و موافق عرف مذهبی و غیرمذهبی جامعه. - تشکر که از نسل قدیمی با لباس‌های قدیمی، داری نگاه دنیا رو به قضاوت به صورت مدرن و اسلامی درمیاری. - دمت گرم! عشق کردیم، همه تو کامنت‌ها باهات حال کردن. - قاضی فقط خوش تیپش خوبه. - با کی رفتی عکاسی که بهتر از من عکس گرفته؛ با زنم؟!
- ۴۰ ساعت خدمات عمومی رایگان در موکب عمود ۱۳۹۷ در ایام پیاده‌روی اربعین	نداشتن جنبه بازدارندگی و تجری دیگران	- به ما هم از این حکما بده! - دلم می‌خواد مجرم باشم و قاضی تو باشی! - حکم منم صادر کنید برم نوکری امام حسین (علیه‌السلام). - چه جرائمی مرتکب بشیم ۲۰ روز میفرستینمون کربلا؟! - عجب حکم شیرینی! - این مجازات‌ها لیاقت می‌خواد!

۱.۲. مخالفت با استقلال قضایی و تحقق عدالت

منظور از استقلال قضایی این است که دادرسان در صدور رأی تنها قانون و وجدان را حاکم اعمال خود قرار دهند و توجهی به دستورها، نظرها و خواسته‌های دیگران نداشته باشند. استقلال در تصمیم‌گیری و صدور هر نوع حکم یا قرار، لازمه قضاوت عادلانه است که در پرتوی آن، امنیت قضایی تضمین و حقوق و آزادی‌های متهمان تأمین می‌شود.

اساساً همه عناصر جنبه‌های تشکیلات قضایی باید به ایجاد و برقراری شرایطی برای هدایت عادلانه و منصفانه فرایند دادرسی کیفری کمک کند و سد هرگونه نفوذ و تأثیر بیرونی بر سنجش امور موضوعی و حکمی پرونده توسط مرجع قضایی بشود. عوام‌گرایی کیفری یکی از عواملی است که از این دو تضمین ساختاری مهم عبور می‌کند (سمیعی و معظمی، ۱۴۰۱، ص. ۱۱۴).

تضعیف استقلال قضایی همچنین، در رویکردسنجی افکار عمومی در قبال احکام قضایی و به قضاوت گذاشتن احکام قضاات است که اندک‌اندک خود را در قالب پدیده قاضی‌بلاگری نشان می‌دهد. از این منظر، برخی از قضاات با به اشتراک گذاشتن تصمیمات قضایی خود در فضای مجازی و صفحات شخصی، به ارزیابی نگرش مخاطبان به تصمیم خود می‌پردازند و به‌مرور، خواسته یا ناخواسته، اقدام به صدور احکام قضایی عامه‌پسند و مورد تأیید دنبال‌کنندگان می‌کنند که به‌نوبه خود، جلوه‌ای از عوام‌گرایی کیفری به شمار می‌آید. پیامد چنین رویکردی، گرایش افراطی به سمت صدور احکام ارفاقی و جایگزین حبس در قالب مجازات‌های اجتماعی است. نمونه این‌دست احکام در صدور حکم تلخیص کتاب نظام حقوق زن در اسلام برای یکی از چهره‌های اجتماعی است که حساسیت‌هایی را در جامعه برانگیخت.^۱

۱. به گزارش تابناک به نقل از خبرآنلاین، بعد از انتشار حکم محکومیت شروین حاجی‌پور (مطالعه و خلاصه‌نویسی کتاب نظام حقوق زن در اسلام تألیف شهید مطهری و کتاب زن در آینه جلال و جمال تألیف حضرت آیت‌الله جوادی آملی به میزان سی صفحه هریک به‌صورت مجزا و دست‌نویس جهت درج در پرونده و ارائه به واحد اجرا و انتشار آن از طریق فضای مجازی)، خبر رسید حسین، فرزند محمد مطهری و نوه شهید مرتضی مطهری، در مورد این بخش از حکم شروین پیشنهاد همکاری داده است. در متن پیشنهاد حسین که در صفحه اینستاگرام او آمده، نوشته شده است: «من کاری در برابر این حکم از دستم بر نمی‌آید جز اینکه می‌توانم نوشتن خلاصه دو کتاب نظام حقوق زن در اسلام اثر شهید مطهری و زن در آینه جلال و جمال نوشته حضرت آیت‌الله جوادی آملی را برای آقای حاجی‌پور به‌عهده بگیرم تا روزی که خواندن کتاب شهید مطهری مجازات تلقی نشود» (خبرگزاری تابناک، ۱۲ اسفند ۱۴۰۲، کد خبر: ۱۲۲۴۸۸۲).

بدین ترتیب، انتشار آرا در فضای مجازی می‌تواند اصل استقلال قضایی را مخدوش کند؛ زیرا افکار عمومی از عوامل تأثیرگذار بر استقلال قضایی و به‌ویژه استقلال فردی (قاضی) است. در این فضا آنچه که پسند بیشتری بگیرد، رأی خوب تلقی می‌شود و برعکس آنچه پسند کمتری بگیرد، رأی بد خواهد شد. افکار عمومی کارکرد تحریکی دارد و سبب می‌شود خودآگاه یا ناخودآگاه تصمیمات قاضی را جهت‌دهی کند.

علاوه بر میزان پسندها، اظهارنظر و واکنش‌هایی که توسط مخاطبان این صفحات در قالب پی‌نوشت، در زیر پست‌ها گذاشته می‌شود نیز در تصمیمات بعدی قاضی می‌تواند اثرگذار باشد. تکرار صدور رأی‌های مشابه و کاهش فواصل صدور این آرا و انتشار پست در صفحات قضات مؤید این مسئله است که پی‌نوشت‌های مخاطبین و واکنش‌های ایشان تا چه میزان توانسته است عملکرد قاضی را در زمینه صدور این آرا تحت تأثیر قرار دهد. برای مثال، همان‌گونه که در جدول برشمرده شده است، واکنش‌های مخاطبین نسبت به مجازات شلاق و تشبیه این مجازات به چوپان و گوسفند، سبب می‌شود قاضی در تصمیمات خود، بدون آنکه قانون را ملاک نظر قرار دهد، مجازات شلاق را از لیست مجازات‌های صادره حذف کند یا عباراتی از قبیل اینکه «همه جوانب را سنجیده‌اید و رأی‌های شما بهترین رأی‌ها هستند»، سبب القای این حس در قاضی می‌شود که مجازات‌های اجتماعی به این نحو، در نگاه مردم بهترین تصمیم است و در پرونده‌های بعدی نیز سعی می‌کند این مجازات را برای متهمین اعمال کند. همچنین، پی‌نوشت‌هایی مانند «شما مجازاتی را اعمال می‌کنید که برای جامعه مفید است»، منجر به ایجاد این ذهنیت برای قاضی می‌شود که احکامی را که به‌عنوان مجازات اجتماعی صادر کرده، از نگاه مردم مفید بوده است و معیار قانونی را به تدریج کنار می‌گذارد.

۲.۲. غلبه احساس بر عقل و دوری از خبره‌گرایی

تجربه نشان داده که سنجیده‌گرایی و کارکردهایش در پاره‌ای از مواقع، توانسته است تحت تأثیر اوضاع و احوالی مانند فضای سیاسی حاکم، افکار عمومی، جریان‌ات رسانه‌ای، سیاست جنایی قضایی، توصیه‌پذیری و پیش‌داوری و بسیاری از موارد دیگر از این قبیل قرار بگیرد.

بر اساس نظریات جامعه‌شناسان نظام عدالت کیفری، جرم‌انگاری و تعیین مجازات متأثر از عوامل و نیروهای مختلف سیاسی، فرهنگی و اجتماعی شکل می‌گیرد و این واقعیات توان این را

دارند که نظام عدالت کیفری یک کشور را تغییر دهند و در برابر خواست قانون‌گذاران مقاومت کنند. درحقیقت، نظام عدالت کیفری در جرم‌انگاری و کیفرگذاری رفتارها، با مجموعه‌ای از محدودیت‌ها و موانع جدی اجتماعی روبه‌روست و متأثر از شرایط اجتماعی متفاوت به اشکال گوناگون ظاهر می‌شود (جوان جعفری و ساداتی، ۱۳۹۴، ص. ۱۰۹). بنابراین، مفهوم عوام‌گرایی تا جایی که با توجه به خواسته‌ها و رویکردهای مقبول مردم به کار گرفته شود و وجهه‌ای مثبت داشته باشد، امری مشروع و پسندیده تلقی می‌شود، اما بدیهی است آنچه از احساسات مردم برمی‌آید، همیشه صحیح نیست و باید به‌نوعی پایش شود. از همین رو، علوم کیفرشناسی با استفاده از ابزارهای تجربی و غیرتجربی درصدد هستند تا از وضع مجازات ناکارآمد و عوام‌گرا جلوگیری کنند؛ زیرا این امر از تبعات منفی دخالت مستقیم مردم در جریان سیاست‌گذاری جنایی، عدم اطلاعات کافی و عدم بهره‌ایشان از دانش و تخصص مربوطه است (قره‌گوزلو، ۱۳۹۸، ص. ۲۸).

یکی از نتایج مهم انتشار آرا، غلبه جنبه‌های حسی-هیجانی بر جنبه‌های عقلانی است. عموماً مردم عادی، دست‌کم در واکنش‌های اولیه نسبت به وقایع جنایی یا با دیدن گزارش آن در صفحات مجازی قضات، دیدگاه‌های اخلاق‌گرایانه دارند و به این مسائل به چشم موضوع اخلاقی می‌نگرند. معمولاً در این شرایط که قاضی با واکنش‌های زیادی از سوی مردم مواجه می‌شود، به این تصور اشتباه می‌افتد که احتمالاً این تصمیم، درست‌ترین واکنش به وقایع و رویدادهای جنایی است و برای آنکه خود را هم‌راستا با خواسته مردم نشان دهد، تصمیمات و آرای خود را در جهت اظهارنظرهای ایشان سازمان‌دهی می‌کند. واکنش‌های مخاطبان این صفحات، منجر به بروز رفتاری از سوی صاحب صفحه می‌شود که آن را رفتار توده‌وار می‌نامند. این الگوی رفتاری بر افرادی اطلاق می‌شود که بدون فکر و اندیشه و برنامه‌ریزی، از تصمیم جمعی تبعیت می‌کنند.

بدیهی است وقتی پس از انتشار این آرا که برای مخاطب عام جالب و جذاب است، قاضی با تحسین و تمجید ایشان مواجه می‌شود، مشاهده این ابراز احساسات از سوی مخاطبین، قاضی را در اصدار چنین آرای مصمم‌تر می‌کند ولو آنکه مبنای قانونی نداشته باشد. نمونه این دست‌آرا، حکم یک قاضی درباره دو متهم اخلاقی در نظم عمومی در قضیه گرانی بنزین است که قاضی رأی به آزاد شدن متهمان داده و به‌جای آن، دولت را به‌خاطر بی‌تدبیری مقصر دانسته است. قاضی «ر. ا»، دادرس شعبه ۴ دادگاه عمومی بخش چهارباغ استان البرز، با اشاره به اینکه این مورد یک

اعتراض غیرمسلحانه به حکمرانی نامطلوب است و از مؤلفه‌های اساسی حدود آزادی مصرح در اصل ۲۷ قانون اساسی به شمار می‌آید و همچنین، اینکه سبب اقوی از مباشر بوده است، متهمان را تبرئه کرد و تقصیر را متوجه بی‌تدبیری دولت دانست. این قاضی در اقدامی جالب، تصویری از حکم خودش را هم در شبکه‌های اجتماعی منتشر کرد که با تحسین کاربران فضای مجازی همراه بود. روشن است در فضای مشکلات اقتصادی و نارضایتی مردم در قضیه حامل‌های انرژی، چنین آرایشی با تحسین و تمجید مردم روبه‌رو شود، لیکن آیا صرف اقبال عمومی می‌تواند موجب نادیده گرفتن ارکان یک جرم واقعی شود و آیا محکوم کردن دولت با استناد به قاعده «اقوی بودن سبب از مباشر» درست است و اگر چنین است، چرا قاضی محترم حکمی علیه وزارت نیرو یا نهادهای مشابه صادر نکرده است؟

۳.۲. صرف وقت

وارد شدن در عرصه بلاگری ضرورتاً نتایجی را به دنبال خود دارد. به دلیل ضرورت جذب مخاطب در صفحات مجازی، صاحب صفحه نیازمند تولید محتوای منظم است. علاوه بر آن، همین جذب مخاطب و پسندها و پی‌نوشت‌های بیشتر و رشد صفحه باعث ایجاد رقابت با سایر صفحات می‌شود. در این رقابت کسی برنده است که بتواند هم محتوای بیشتری تولید کند و هم از نظر کیفیت، پست‌هایی را تولید کند که حرفه‌ای‌تر و خلاقانه‌تر باشد. این مسئله در مورد یک قاضی که هم حجم کاری بالایی دارد و هم حساسیت شغل وی نیازمند این است که زمان و دقت کافی را برای رسیدگی به پرونده‌هایش صرف کند، سبب می‌شود به‌مرور بخش زیادی از وقت وی صرف مشغولیت به فضای مجازی و ارتقای صفحه‌اش بشود؛ امری که می‌تواند سبب کاهش کیفیت کاری وی شود؛ به‌خصوص آنکه، به دلیل وجود مسئله آمارگرایی، تعداد بالای پرونده‌ها مانع رسیدگی باکیفیت حتی توسط قضاتی است که در فضای مجازی پیج‌های بلاگری ندارند. بنابراین، این امر در مورد قاضی بلاگرها حادث‌تر می‌شود. قابل توجه است که بلاگرها بعضاً تا بیش از ۱۲ ساعت در شبانه‌روز، وقتشان را به صفحه خود اختصاص می‌دهند.

۴.۲. انحراف هدف آموزشی به اهداف جذب مخاطب

مسئله جذب مخاطب و رقابت با سایر صفحات نتیجه دیگری نیز به دنبال دارد و آن اینکه، سبب می‌شود قاضی پست‌هایی تولید و منتشر کند که برای مخاطب جذاب باشد و بعضاً جنبه طنز داشته

باشد؛ امری که در برخی موارد بنا بر عرف موجود در جامعه و میان قضات، با شأن قاضی و امر قضاوت تناسب ندارد. استدلال این قضات در این باره این است که آموزش مطالب حقوقی به شکل طنز مؤثرتر است، اما این موارد گاه خلاف جایگاه اجتماعی و شغلی قاضی است. برای مثال، در یکی از این پست‌ها، قاضی یکی از آهنگ‌هایی را که کاملاً بی‌محتوا و سخیف است، منتشر کرده و آن را بر اساس مطالب حقوقی تحلیل کرده است. آهنگ «کله‌فر خداترس» یکی از این آهنگ‌هاست که در زیرنویست این پست آورده شده است که «۱. با توجه به اینکه آقای کله‌فر تفنگ را به دستش گرفته و از طریق تیراندازی، تظاهر و قدرت‌نمایی کرده، بنابراین مرتکب جرم تظاهر و قدرت‌نمایی با سلاح گرم شده است (ماده ۶۱۷ قانون تعزیرات). ۲. نظر به اینکه آقای کله‌فر با این اقدامش، نظم و آسایش مردم آن منطقه را به هم ریخته، بنابراین، مرتکب جرم اخلال در نظم و آسایش عمومی شده است (ماده ۶۱۸ قانون تعزیرات). ۳. با توجه به اینکه جفیه هم به رویش نبسته، در فیلم‌های ضبط‌شده، چهره‌اش کاملاً مشخص بوده و توسط پلیس شناسایی شده است. ۴. در جلسه دادگاه گفته است من از خدا نمی‌ترسم، چه برسد به قاضی، زندان و پلیس و...». قاضی دادگاه بدوی با استدلال به این جمله و مستند به تبصره ماده ۱۸ قانون مجازات اسلامی، بیشتر از حداقل مجازات را برای جرائم در نظر خواهد گرفت؛ البته تعدد جرم، خودش مجازات را تشدید می‌کند». همان‌طور که مشاهده می‌شود، انتشار چنین مطالبی، خلاف شأن کسی است که صاحب منصب قضاوت است و با اهداف آموزشی‌ای که ادعا می‌شود، در تضاد است.

نکته‌ای که باید مورد توجه قرار گیرد، اینکه، اساساً انتشار آرای قضایی در فضای رسانه‌ای نه تنها با کرامت انسانی، اصل شخصی بودن مجازات و حریم خصوصی منافات دارد^۱ و با قبح‌زدایی از جرم و گاه قهرمان‌سازی از متهم موجب رواج عوام‌گرایی کیفری می‌شود، بلکه پیامد این پوشش، قضاوت افکار عمومی در خصوص پرونده است که تحت تأثیر القای رسانه‌ها خارج از فرایند رسیدگی قضایی و بی‌توجه به وجود یا فقدان دلایل اثباتی کافی و معتبر علیه متهم، اقدام

۱. البته ممکن است گفته شود اطلاع‌رسانی آرای قضایی از حقوق عمومی محسوب می‌شود، اما باید گفت طرق رسمی انتشار آرا مانند سامانه ملی آرا که از سوی قوه قضائیه پیش‌بینی شده است، می‌تواند پاسخ‌گوی این حق عمومی باشد و انتشار این آرا توسط قضات به دلایلی که بیان شد، دارای ایراد است.

به محاکمه و محکومیت متهم می‌کند (حیدری، ۱۴۰۵، ص. ۵۱)، از این رو می‌تواند خود به‌عنوان یک جرم ارتكابی از سوی قاضی قابل رسیدگی باشد؛ زیرا قاضی‌بلاگرها یا محتوای تحقیقات و رسیدگی قضایی را در فضای مجازی منتشر می‌کنند یا اینکه حکم محکومیت صادره را منتشر می‌کنند درحالی‌که از یک سو برابر بند ۷ ماده ۶ قانون مطبوعات (اصلاحی ۱۳۷۷/۵/۲۱)، انتشار مذاکرات غیرعلنی مجلس شورای اسلامی و محاکم غیرعلنی دادگستری و تحقیقات مراجع قضایی بدون مجوز قانونی جرم است و از سوی دیگر، برابر قوانین موضوعه به‌ویژه ماده ۳۶ قانون مجازات اسلامی و تبصره آن، تنها در جرائم خاصی این امکان وجود دارد و در سایر موارد نیز برابر ماده ۵ دستورالعمل نحوه انتشار احکام دادگاه‌ها و برگزاری دادگاه علنی مصوب ۱۴۰۰/۲/۲۷ رئیس قوه قضائیه، انتشار آرای دادگاه‌ها باید بدون نام و مشخصات شاکیان و متهمان و خواهان‌ها و خواندگان با حفظ حریم خصوصی اشخاص باشد؛ به‌نحوی که محتوای رأی منتشرشده موجب شناخته شدن هویت اصحاب دعوی نشود. برابر همین ماده، چنانچه به تشخیص قاضی اجرای احکام یا قاضی صادرکننده، انتشار رأیی خلاف عفت عمومی یا امنیت ملی باشد، انتشار آن مطلقاً ممنوع است. این در حالی است که بسیاری از احکام منتشرشده از سوی قاضی‌بلاگرها نه از مصادیق جواز انتشار حکم است و نه شرایط دستورالعمل در آن رعایت شده است.

۵.۲. انحراف فضای نقد علمی به حواشی ظاهری

یکی از لوازم بلاگری و افزایش جذابیت صفحه، انتشار عکس‌های مختلف از خود و سایر ابعاد زندگی مانند تفریحات، خانواده و... است. این مسئله فضای نقد و بررسی آرا را که یکی دیگر از اهداف انتشار آرا برشمرده شده است، زیر سؤال می‌برد. یکی از دلایلی که در دفاع از قاضی‌بلاگری بیان می‌شود، این است که انتشار آرا و همچنین، انتشار مطالب حقوقی در فضای مجازی باعث افزایش آگاهی مردم می‌شود، اما در پاسخ باید گفت در فعالیت بلاگری این خطر وجود دارد که به‌تدریج در محتواهای تولیدشده، مؤلفه‌های جذب مخاطب بر مؤلفه‌های علمی و آموزشی غلبه پیدا کند. برای مثال، در پست‌ها یک عکس با ژست خاص قاضی گذاشته شده و در زیرنوشت، مطلب حقوقی آورده شده است؛ به‌طوری‌که در پی‌نوشت‌ها مردم بیشتر از خوش‌تیپی قاضی حرف می‌زنند تا استفاده و نظر در مورد زیرنوشت آن پست!

۶.۲. نداشتن جنبه بازدارندگی و تجربه دیگران

مجازات اساساً باید دارای بازدارندگی خاص و عام باشد. نظریه ارباب و بازدارندگی مبتنی بر این پیش‌فرض بنیادین است که بزهکاران بالقوه مانند سایر شهروندان، بازیگرانی محاسبه‌گر هستند. این نظریه با دگرگونی در هزینه‌ها و منافع بزهکاری، در پی آن است تا جرم را به گزینه‌ای غیرجذاب برای بزهکار تبدیل کند (جوان جعفری و همکاران، ۱۳۹۵، ص. ۶۳) و به اعتقاد برخی، افراد زیادی که در حین قصد ارتکاب رفتار مجرمانه دچار وسوسه می‌شوند، از ارتکاب آن خودداری می‌کنند؛ زیرا لذتی که از این طریق ممکن است کسب کنند با بیم نتیجه ناگواری که مجازات قانونی به دنبال دارد، منتفی و خنثی می‌شود (پرادل، ۱۳۸۱، ص. ۱۱۶).

مجازات‌های اجتماعی از لحاظ جنبه رنج‌آوری متفاوت با اقسام اصلی مجازات است، اما همان‌طور که از نامش پیداست، نوعی مجازات است و باید مجرم را از ارتکاب مجدد جرم و دیگران را از ارتکاب جرم بازدارد. این در حالی است که برخی از این مجازات‌ها، نه رنجی بر مجرمین وارد می‌سازد و نه مجرمان بالقوه را می‌ترساند. چنین مجازات‌هایی در ترازوی محاسبه‌گری مجرمین بالقوه دیگر بر لذت حاصل از جرم سنگینی نمی‌کند؛ زیرا اساساً فاقد هزینه و رنج برای مرتکب جرم است. برای مثال، همان‌گونه که در جدول «یک» بیان شد، مدیرعامل یک کارخانه در همدان به اتهام آلاینده‌گی هوا به عیادت بیماران ریوی به مدت سه سال و مستندسازی همدردی خود با آن‌ها محکوم شده است. این جرم از جرائم زیست‌محیطی محسوب شده که خطرات و عوارض آن دارای دامنه وسیعی است و افراد زیادی از شهروندان را درگیر می‌کند. وقتی قاضی پرونده، عیادت از بیماران را به‌عنوان مجازات برای مرتکب چنین عملی تعیین می‌کند، اولاً، نشان‌دهنده این مسئله است که این جرم در نظر ایشان تا این حد نازل و ناچیز تلقی شده است. ثانیاً، بدیهی است انتشار این مجازات در فضای مجازی به‌هیچ‌وجه نمی‌تواند در ارزیابی هزینه-فایده سایر کارخانه‌داران به‌نحوی تأثیرگذار باشد که ایشان را از ارتکاب اعمال مجرمانه خود بازدارد؛ زیرا عیادت از بیماران هرگز امری نیست که سبب شود ایشان از عواید و منافعی که با عمل مجرمانه نصیبشان می‌شود، چشم‌پوشی کنند.

انتشار این آرا در فضای مجازی همان‌طور که در جدول «دو» مورد اشاره قرار گرفته است، نه‌تنها برای دیگران جنبه بازدارندگی ندارد، بلکه باعث ترغیب آنان به ارتکاب جرم نیز می‌شود؛ زیرا بیشتر از آنکه شبیه مجازات باشند، شباهت به پاداش دارند. همان‌گونه که در جدول «دو»

مشاهده می‌شود، حکم به خدمات رایگان در یکی از موکب‌های مسیر کربلا به نجف، چنان محبوب مخاطبین واقع شده است که از قاضی سؤال پرسیده‌اند چه جرمی انجام دهیم که ما را رایگان به سفر کربلا بفرستی؟! این کامنت‌ها نشان می‌دهد این مجازات‌ها حتی آبروی مرتکب جرم را هم به خطر نمی‌اندازد که سبب بازدارندگی وی از ارتکاب جرم شود.

۷.۲. تعارض با اصول حقوقی و مقررات قانونی

صدور حکم الزام به خرید کالا و وسایل برای نیازمندان یا گروه‌های سنی خاص در قالب خدمات عمومی رایگان همان‌طور که در این صفحات دیده می‌شود، اگرچه با تحسین و تمجید دنبال‌کنندگان روبه‌رو شده است، با موازین حقوقی و ماده ۸۴ قانون مجازات اسلامی سازگاری ندارد. خدمات عمومی رایگان با توجه به فلسفه و ماهیت آن، قائم به جسم و بدن شخص است و اموال او را شامل نمی‌شود.

این موضوع در یک نظریه مشورتی اداره حقوقی هم مطرح شده است و اداره مذکور با صدور این‌گونه آرا مخالفت کرده است. در این نظریه پرسیده شده است «با توجه به مفاد ماده ۸۴ قانون مجازات اسلامی، آیا امکان صدور حکم به محکومیت متهم به پرداخت وجه نقد، خرید گوشی تلفن همراه یا تبلت برای افراد و خانواده‌های بی‌بضاعت تحت پوشش نهادهای حمایتی در قالب خدمات عمومی موضوع آیین‌نامه ماده ۷۹ قانون مرقوم وجود دارد؟» که در پاسخ به این پرسش، اداره حقوقی چنین گفته است که:

«۱. اصولاً مقصود از خدمات عمومی رایگان، انجام کارهای فکری و بدنی توسط محکوم‌علیه است و این نوع خدمات باید با مباشرت شخص محکوم‌علیه اجرا شود و عبارت «تا...ساعت» مذکور در بندهای الف، ب، پ و ت ماده ۸۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ صریح در آن است که ارائه خدمات مزبور قائم به شخص محکوم‌علیه است.

۲. خدمات عمومی رایگان موضوع ماده ۸۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، یکی از مجازات‌های جایگزین حبس مقرر در ماده ۶۴ این قانون است و تعیین انواع خدمات عمومی نیز با عنایت به ماده ۷۹ قانون یادشده، باید مطابق آیین‌نامه اجرایی این ماده باشد و با توجه به تعریف خدمات عمومی رایگان در بند ب ماده ۱ این آیین‌نامه و نیز ملاحظه انواع خدمات عمومی رایگان که در ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی مذکور بیان شده است، چون پرداخت هزینه خرید گوشی تلفن

همراه یا تبلت به افراد یا خانواده‌های بی‌بضاعت یا پرداخت کمک نقدی به ایشان از مصادیق خدمات عمومی رایگان خارج است، لذا با توجه به ماده ۱۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، صدور چنین احکامی قانوناً جایز نیست».

همچنین، موضوع خرید مال که در قالب «خدمات عمومی رایگان» مورد حکم قرار می‌گیرد، از سوی برخی نویسندگان مورد نقد قرار گرفته است. از دید آنان، صدور حکم به مجازات جایگزین حبس تحت عنوان «خرید مال» جهت نهاد یا سازمان خاص یا اشخاص حقیقی یا حقوقی با توجه به اینکه در قانون مجازات، چنین عنوانی پیش‌بینی نشده است، دارای ایراد و اشکال حقوقی و قانونی است و در نظام کیفری تقنینی حال حاضر کشور با توجه به قوانین و دستورالعمل‌های مرتبط، امکان‌پذیر نیست (خوافی، ۱۴۰۳، ص. ۱۵).

نتیجه‌گیری

ورود فعالیت بلاگری در فضاهاى مجازى به‌ویژه شبکه اینستاگرام در میان قضات، می‌تواند خطراتی را برای این شغل مهم و حساس ایجاد کند که ازجمله مهم‌ترین آن‌ها، آمیخته شدن نهاد قضایی به عوام‌گرایی است. قاضی‌بلاگری سبب می‌شود استقلال قضایی قضات تحت تأثیر افکار عمومی قرار بگیرد و جنبه‌های احساسی در صدور آرا بر معیارهای عقلی و قانونی غلبه کند. همچنین، برخی از این آرا به‌گونه‌ای است که کاملاً فاقد بازدارندگی خاص و عام است. کم‌رنگ شدن اهداف آموزشی به سایر اهداف در سایه ذات فعالیت بلاگری و اهمیت یافتن جذب مخاطب در این فضا نیز از دیگر انتقادات وارده به قاضی‌بلاگری است.

در این میان، قاضی‌بلاگری در زمینه مجازات‌های اجتماعی سبب صدور آرای ابتکاری و بعضاً عجیب شده است که یکی از ایرادات مهم آن، تعارض با اصل قانونی بودن مجازات است. درحقیقت، تشویق و تحسین مخاطبین این صفحات در قالب پسند و پی‌نوشت و...، به آرای قاضی صاحب آن صفحه، رنگ عوام‌گرایی می‌دهد که حاصل صدور مجازات‌هایی است که برای عامه مردم جالب، اما با معیارهای فنی و قانونی، قابل توجیه نیست.

معاونت اجتماعی و پیشگیری از جرم قوه قضائیه با هدف کاهش جمعیت کیفری زندان‌ها، بازپروری و اصلاح مجرمان و جلوگیری از تکرار جرم و در راستای فرهنگ‌سازی درون‌سازمانی، از سال ۱۳۹۵ هر ساله جشنواره‌ای را برگزار می‌کند و فراخوان می‌دهد که قضات، احکامی را که

در زمینه مجازات‌های اجتماعی صادر کرده‌اند، به این جشنواره ارسال کنند تا از آن‌ها تقدیر و تجلیل شود و به بهترین این آرا جوایزی تقدیم شود.

معیارهایی که در این جشنواره برای ارزیابی آرا مورد نظر قرار گرفته است، مستند، مستدل و موجه بودن رأی، تناسب رأی با نوع جرم و کیفیت ارتکاب، تناسب رأی با ویژگی‌های شخصیتی و اجتماعی مجرم، احتمال تأثیر رأی در اصلاح و بازپروری مجرم، ابتکاری و بدیع بودن رأی در چهارچوب قانون، وجاهت و مقبولیت آن در جامعه، قابلیت اجرای رأی و امکان نظارت بر آن و رعایت آیین نگارش در انشای رأی است.

معیارهای ارائه‌شده توسط معاونت قوه قضائیه می‌تواند چهارچوب مناسبی برای صدور رأی بر مجازات‌های اجتماعی باشد. این در حالی است که بسیاری از این آرای که حتی توسط جشنواره‌ها مورد تقدیر قرار گرفته‌اند، با معیارهای ارائه‌شده از سوی معاونت حقوقی قوه قضائیه متعارض هستند. این آرا به‌رغم ابتکاری بودن، در چهارچوب قانون گنجانده نمی‌شوند. به‌علاوه، اجرای این مجازات‌ها نیز به لحاظ عملی با مشکلاتی روبه‌روست که عملاً ثمربخش بودن آن‌ها را زیر سؤال می‌برد. برای مثال، امکان نظارت بر بسیاری از انواع جدید و ابداعی مجازات‌های اجتماعی فراهم نیست. منتفی شدن امکان نظارت، ارزیابی تأثیر آرا بر اصلاح و بازپروری مجرم را نیز تحت تأثیر قرار خواهد داد. ازاین‌رو انتشار احکام قضایی در فضای رسانه‌ای باید با لحاظ چهارچوب‌های زیر باشد.

- ارزیابی کارآمدی کیفرهای اجتماعی از منظر اهداف مجازات‌ها به‌ویژه بازدارندگی و اصلاح مجرمین.

- توجه به بازتاب رسانه‌ای و آثار کیفرهای اجتماعی بر افکار عمومی و پرهیز از کیفرهای نمایشی.

- محدودیت ایجاد کردن نسبت به اعلام احکام کیفری در سامانه ملی آراء قضائی.

- بازنگری در سازوکارهای تشویقی قضات در باب سیاست کیفری ارفاقی و احراز آرای برتر. در همین‌جا ذکر این مسئله لازم است که قاضی‌بلاگری در قانون نظارت بر رفتار قضات صراحتاً تخلف برشمرده نشده است، اما توجه به دو نکته ضروری است. اول آنکه، تصویب این قانون مربوط به سال ۱۳۹۰ است درحالی‌که رواج فعالیت‌های بلاگری و علی‌الخصوص قاضی‌بلاگری مربوط به سال‌های بعد از تصویب این قانون است. دوم آنکه، بند ۶ از ماده ۱۷ این

قانون، رفتار خلاف شأن قضایی را از موارد تخلف قضات محسوب کرده است و در ادامه، در تبصره این ماده، رفتار خلاف شأن را این‌گونه تعریف کرده است که «رفتار خلاف شأن قضایی عبارت است از انجام هرگونه عملی که در قانون، جرم عمدی شناخته می‌شود و یا خلاف عرف مسلم قضات است؛ به‌نحوی که قضات آن را مذموم بدانند». وفق عبارت دوم این تبصره، در صورتی که قاضی بلاگری خلاف عرف مسلم قضات باشد، می‌تواند به‌عنوان تخلف محسوب شود. نگارنده با پرسش از چند قاضی در این مورد، به این پاسخ رسیده است که این عمل در نظر ایشان خلاف عرف قضات تلقی می‌شود.

در آخر پیشنهاد می‌شود اولاً، قانون‌گذار ابتدا متون قانونی‌ای را که مربوط به مجازات‌های اجتماعی است، به‌طور دقیق و شفاف بیان کند تا امکان تخطی قاضی از معیارهای قانونی وجود نداشته باشد. ثانیاً، قضات در صدور این‌گونه مجازات‌ها، معیارهای معاونت حقوقی قوه قضائیه را به‌طور دقیق در نظر قرار دهند و درنهایت، دستگاه قضایی نیز قضات را از فعالیت‌های بلاگری در این زمینه منع کند؛ زیرا این نوع فعالیت از عوامل ورود پوپولیست کیفری به دستگاه قضا و تأثیر فراوان آن بر احکام صادره از قضات است که با عدالت کیفری و سنجیده‌گرایی در تنافی است.

منابع

- (۱) قانون مجازات اسلامی (۱۳۹۲).
- (۲) آشوری، محمد (۱۳۸۲). جایگزین‌های زندان یا مجازات‌های بینابین. چاپ ۱، تهران: گرایش.
- (۳) آقایی جنت‌مکان، حسین (۱۳۹۲). حقوق کیفری عمومی (کیفرشناسی نوین) (جلد ۳). چاپ ۱، تهران: جنگل جاودانه.
- (۴) اردبیلی، محمدعلی (۱۳۷۱). جایگزین‌های زندان‌های «کوتاه‌مدت» در حقوق کیفری ایران. فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۱ (۱۱-۱۲)، صص. ۲۷۷-۳۰۹.
- (۵) اسفندیاری بهرآسمان، محمدصالح و جوان‌جعفری بجنوردی، عبدالرضا (۱۳۹۵). کارکرد زندان از منظر نظریه‌های جامعه‌شناسی مجازات. آموزه‌های حقوق کیفری، ۱۳ (۲)، ۱۳۷-۱۶۸.
- (۶) بی‌دردی، شهرام (۱۳۹۵). حق بر مجازات نشدن از دیدگاه کیفرشناختی با تأملی بر قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲. نشریه علمی، خبری و تحلیلی کانون وکلای دادگستری اردبیل، ۲ (۲).
- (۷) پرادل، ژان (۱۳۸۱). تاریخ اندیشه‌های کیفری (علی‌حسین نجفی ایرندآبادی، مترجم). تهران: سمت.
- (۸) جوان‌جعفری، عبدالرضا و ساداتی، سیدمحمدجواد (۱۳۹۴). ماهیت فلسفی و جامعه‌شناختی کیفر. تهران: میزان.
- (۹) جوان‌جعفری، عبدالرضا، فرهادی آلاشتی، زهرا و ساداتی، سیدمحمدجواد (۱۳۹۵). بازدارندگی و سنجش آن در فلسفه کیفر. پژوهش‌نامه حقوق کیفری، ۷ (۲)، صص. ۵۹-۷۸.
- (۱۰) حداد، لادن (۱۴۰۲). مطالعه بازنمایی زندگی روزمره در صفحات مامی‌بلاگرهای ایرانی اینستاگرام (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه علامه طباطبائی.
- (۱۱) حیدری، علی‌مراد (۱۳۹۲). محاکمه رسانه‌ای، چالش تقابل حق آزادی بیان و حق دادرسی عادلانه، پژوهشنامه حقوق کیفری، ۱۷ (۱)، ۲۱-۳۴.
- (۱۲) حیدری، علی‌مراد (۱۴۰۲). حقوق جزای عمومی؛ بررسی فقهی و حقوقی واکنش علیه جرم. چاپ ۳، تهران: سمت.
- (۱۳) خوافی، سعید (۱۴۰۳). ممنوعیت حکم به خرید مال به‌عنوان مجازات جایگزین حبس در نظام کیفری ایران. فصلنامه رأی، ۱۲ (۴۵)، صص. ۱۵-۲۲.
- (۱۴) دریایی، صاحب، امیرنژاد، سعید و قدمی، سجاد (۱۴۰۰). بررسی نقش بلاگرهای اینستاگرام بر قصد خرید محصولات ورزشی با میانجیگری نگرش نسبت به برند. مدیریت ارتباطات در رسانه‌های ورزشی، ۱۰ (۴)، صص. ۴۲-۵۶.
- (۱۵) ریاحی، جواد (۱۴۰۴). درآمدی بر جایگزین‌های کیفر حبس. بروجرد: دانشگاه آیت‌الله‌العظمی

بروجردی (رحمت‌الله علیه).

۱۶) سلیمی قلعه‌ئی، احسان (۱۴۰۳). تکمیل مجازات با تغسیل میت؛ نقدی بر یک دادنامه. فصلنامه رأی، ۱۲ (۴۵)، صص. ۱۵-۲۲.

۱۷) سمیعی، محمدامین و معظمی، شهلا (۱۴۰۱). جلوه‌های عوام‌گرایی کیفری در حوزه سیاست کیفری در مرحله پیشادادرسی در ایران. فقه جزای تطبیقی، ۲ (۵)، صص. ۱۰۹-۱۱۹.

۱۸) شاطری‌پور اصفهانی، شهید (۱۳۹۲). سیاست تقنینی جمهوری اسلامی ایران در رابطه با حبس‌زدایی در قانون جدید مجازات اسلامی. ماهنامه گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۲۱ (۲)، صص. ۱-۱۵.

۱۹) شعبان‌زاده، مهدی، هاشمی، سیدحسین، میرخلیلی، سیدمحمود و دارابی، شهرداد (۱۳۹۹). توجهات مجازات‌های اجتماعی از منظر حقوق شهروندی. مجله علمی-پژوهشی حقوق پزشکی، پیاپی ۵۲، صص. ۵۶۳-۵۷۵.

۲۰) فارال، استغن، جکسون، جان‌اتان و گری، امیلی (۱۳۹۲). نظم اجتماعی و ترس از جرم در دوران معاصر (حمیدرضا نیکوکار، مترجم). تهران: میزان.

۲۱) فرجیها، محمد (۱۳۸۷). چالش‌های ارزیابی کیفرهای اجتماع‌محور. مجله حقوقی دادگستری. ۶۴ (۷۲)، صص. ۱۳-۳۲.

۲۲) فرجیها، محمد (۱۳۹۰). رویکرد عوام‌گرایی کیفری به جرائم جنسی (مطالعه تطبیقی). تهران: پژوهش‌های حقوق تطبیقی.

۲۳) فوکو، میشل (۱۳۹۷). نظم و انضباط؛ تولد زندان (نیکو سرخوش و افشین جهان‌دیده، مترجمان). چاپ ۶، تهران: نشر نی، صص. ۱۸۹-۱۹۵.

۲۴) قره‌گوزلو، سهراب (۱۳۹۸). عوام‌گرایی کیفری و آثار آن بر پاسخ به جرائم علیه اشخاص در ایران (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه علامه طباطبائی.

۲۵) کسل، الین و برشتین، داگلاس آ (۱۳۸۳). رفتار جنایی (مرکز تحقیقات و پژوهش‌های ناجا، مترجم). چاپ ۱، تهران: مرکز تحقیقات و پژوهش‌های ناجا. صص. ۳۲۴-۳۲۷.

۲۶) محمدی، ایوب (۱۳۹۸). واکاوی عوام‌گرایی قضایی در حقوق کیفری ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، کردستان: دانشگاه کردستان.

۲۷) منصورآبادی، عباس (۱۳۸۶). زندان راه‌حل یا مشکل (مجموعه مقالات همایش راهکارهای کاهش جمعیت کیفری زندان). چاپ ۱، تهران: میزان، صص. ۸۹-۱۰۸.

۲۸) نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۹۱ الف). مباحثی در علوم جنایی (شهرام ابراهیمی، گردآوری).

- ۲۹) نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۹۱ ب). کیفرهای جامعه‌مدار (دییاجه ویراست چهارم بر ترجمه کیفرشناسی برنار بولک). چاپ ۸، تهران: مجد.
- ۳۰) نجفی توانا، علی (۱۳۸۶). تعارض و انسداد در سیاست جنایی ایران. تحقیقات حقوقی آزاد.
- ۳۱) والک لیت، ساندر (۱۳۸۶). شناخت جرم‌شناسی (حمیدرضا ملک‌محمدی، مترجم). چاپ ۱، تهران: میزان.
- ۳۲) وایت، راب و هینز، فیونا (۱۳۸۵). جرم و جرم‌شناسی (علی سلیمی، مترجم). چاپ ۲، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- ۳۳) یزدیان جعفری، جعفر (۱۳۸۴). دام‌گستری؛ مفهوم، مبانی و جایگاه آن در حقوق کیفری ایران. حقوق اسلامی، ۲ (۶)، صص. ۱۱۵-۱۳۲.
- ۳۴) یکرنگی، محمد و ایرانمنش، مهدی (۱۳۸۷). کیفرهای اجتماع‌محور؛ از نظریه تا عمل. مجله حقوقی دادگستری، ۷۲ (۶۴)، صص. ۸۹-۱۱۲.
- 35) Bartlett, Tess. (2008). The power of penal populism: Public influences on penal and sentencing policy from 1999 to 2008. School of Social and Cultural Studies Victoria, University of Wellington.
- 36) Bottoms, Anthony, Rex, Sue, & Robinson, Gwen. (2004). Alternatives to prison: Options for an insecure society (1st ed.). London: Willan Publishing.
- 37) Brownlee, Ian. (1998). Community punishment: A critical introduction (1st ed.). London: Longman.
- 38) Donnelley, R. R. (2007). Report of the review of community penalties. Edinburgh: The Scottish Government.
- 39) Easton, Susan, & Piper, Christine. (2005). Sentencing and punishment: The quest for justice. New York: Oxford University Press.
- 40) Holman, Barry R., & Brown, Robert A. (2004). Beyond bricks, bars, and barbed wire: The genesis and proliferation of alternatives to incarceration in the United States. In Colin Sumner (Ed.), The Blackwell companion to criminology (1st ed., pp. 196-205). London: Blackwell Publishing.
- 41) Mason, Tom. (2000). Care and management in the community. In Behavior, crime and legal process: A guide for forensic practitioners. New York: Wiley Press.
- 42) Pfeiffer, C., Windzio, M., & Kleimann, M. (2005). Media use and its impacts on crime perception, sentencing attitudes and crime policy. European Journal of Criminology, 2(3), 246-263. <https://doi.org/10.1350/ijps.2012.14.3.282>

- 43) Scott, David. (2008). Penology. Op. cit.
- 44) Singh, Shanta. (2002). Community based sentences: Alternatives to short-term imprisonment (Master of Arts dissertation, University of South Africa).
- 45) Tonry, Michael. (1999). The fragmentation of sentencing and corrections in America. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.
- 46) Williams, Liam. (2012). Civil death and penal populism in New Zealand. Waikato Law Review: Taumauri, 20.

References

- 1) Islamic Penal Code of Iran (1392 SH/2013).
- 2) Aghaei Jannatmakan, Hossein (1392 SH/2013). Hoquq-e Keyfari-ye 'Umumi (Keyfar-shenasi-ye Novin) [General Criminal Law (Modern Penology)] (Vol. 3, 1st ed.). Tehran: Jangal Javdaneh [in Persian].
- 3) Ardebili, Mohammad Ali (1371 SH/1992). Jaygozin-ha-ye Zendan-ha-ye "Kutah-moddat" dar Hoquq-e Keyfari-ye Iran [Alternatives to "Short-term" Prisons in Iranian Criminal Law]. Faslnameh-ye Tahqiqat-e Hoquqi [Legal Research Quarterly], 1(11-12), 277-309 [in Persian].
- 4) Ashouri, Mohammad (1382 SH/2003). Jaygozin-ha-ye Zendan ya Mojazat-ha-ye Binabin [Alternatives to Imprisonment or Intermediate Punishments] (1st ed.). Tehran: Gerayesh [in Persian].
- 5) Bartlett, Tess. (2008). The power of penal populism: Public influences on penal and sentencing policy from 1999 to 2008. School of Social and Cultural Studies Victoria, University of Wellington.
- 6) Bidardi, Shahram (1395 SH/2016). Haqq bar Mojazat Nasodan az Didgah-e Keyfar-shenakti ba Ta'ammoli bar Qanun-e Mojazat-e Eslami 1392 [The Right Not to be Punished from a Penological Perspective with a Reflection on the 2013 Islamic Penal Code]. Nashriyeh-ye Elmi, Khabari va Tahlili-ye Kanoon-e Vokalay-e Dadgostari-ye Ardabil [Scientific, News, and Analytical Journal of the Ardabil Bar Association], 2(2) [in Persian].
- 7) Bottoms, Anthony, Rex, Sue, & Robinson, Gwen. (2004). Alternatives to prison: Options for an insecure society (1st ed.). London: Willan Publishing.
- 8) Brownlee, Ian. (1998). Community punishment: A critical introduction (1st ed.). London: Longman.
- 9) Daryaei, Saheb, Amirnejad, Saeed, & Ghadami, Sajjad (1400 SH/2021). Barresi-ye Naqsh-e Blager-ha-ye Instagaram bar Qasd-e Karid-e Mahsulat-e Varzeshi ba Miyanjigari-ye Negaresh Nesbat beh Berand [Investigating the Role of Instagram Bloggers on Purchase Intention of Sports Products Mediated by Brand Attitude]. Modiriyat-e Ertebatat dar Rasaneh-hay-e Varzeshi [Communication Management in Sports Media], 10(4), 42-56 [in Persian].
- 10) Donnelley, R. R. (2007). Report of the review of community penalties. Edinburgh: The Scottish Government.
- 11) Easton, Susan, & Piper, Christine. (2005). Sentencing and punishment: The quest for justice. New York: Oxford University Press.
- 12) Esfandiari Bahraseman, Mohammad Saleh, & Javan Jafari Bojnourdi, Abdolreza (1395 SH/2016). Karkard-e Zendan az Manzar-e Nazariyeh-ha-ye Jame'eh-shenasi-ye Mojazat [The Function of Prison from the Perspective of Sociological Theories of Punishment]. Amoozeh-hay-e Hoquq-e Keyfari [Criminal Law Doctrines], 13(2), 137-168 [in Persian].
- 13) Farajiha, Mohammad (1387 SH/2008). Chalesh-ha-ye Arzyabi-ye Keyfar-ha-ye Ejtema'-mehvar [Challenges in Evaluating Community-Based Punishments]. Majalleh-ye Hoquqi-ye Dadgostari [Justice Legal Journal], 64(72), 13-32 [in Persian].

- 14) Farajiha, Mohammad (1390 SH/2011). Rūykerd-e 'Avām-garāyī-ye Keyfarī beh Jarā'em-e Jensī (Moṭāla'eh-ye Taṭbīqī) [The Penal Populism Approach to Sexual Crimes (A Comparative Study)]. Tehran: Pazhohesh-hay-e Hoquq-e Taṭbīqī [in Persian].
- 15) Farall, Stephen, Jackson, Jonathan, & Gray, Emily (1392 SH/2013). Naẓm-e Ejtemā'ī va Tars az Jorm dar Dowrān-e Mo'āṣer [Social Order and the Fear of Crime in Contemporary Times] (Hamidreza Nikoukar, Trans.). Tehran: Mizan [in Persian].
- 16) Foucault, Michel (1397 SH/2018). Naẓm va Enẓebāt; Tavalod-e Zendān [Discipline and Punish: The Birth of the Prison] (Nikou Sarkhosh & Afshin Jahandideh, Trans.) (6th ed.). Tehran: Nashr-e Ney, 189-195 [in Persian].
- 17) Haddad, Ladan (1402 SH/2023). Moṭāla'eh-ye Bāznamāyī-ye Zendeḡī-ye Rūzmarreh dar Ṣafaḡāt-e Māmī-Blāger-hā-ye Īrānī-ye Īnstāgrām [A Study of the Representation of Everyday Life on the Pages of Iranian Mommy Bloggers on Instagram] (Master's thesis). Tehran: Allameh Tabataba'i University [in Persian].
- 18) Heydari, Alimorad (1392 SH/2013). Moḡākameh-ye Rasāneh-ī, Čālesh-e Taqābol-e Ḥaqq-e Āzādī-ye Bayān va Ḥaqq-e Dādrasī-ye 'Ādelāneh [Media Trial, the Challenge of the Confrontation between the Right to Freedom of Expression and the Right to a Fair Trial]. Pazhoheshnameh-ye Hoquq-e Keyfari [Criminal Law Research Journal], 17(1), 21-34 [in Persian].
- 19) Heydari, Alimorad (1402 SH/2023). Ḥoquq-e Jazā-ye 'Umūmī; Barresi-ye Feqhi va Ḥoquqī-ye Vākoneš 'Alayh-e Jorm [General Criminal Law; Jurisprudential and Legal Examination of the Reaction Against Crime] (3rd ed.). Tehran: SAMT [in Persian].
- 20) Holman, Barry R., & Brown, Robert A. (2004). Beyond bricks, bars, and barbed wire: The genesis and proliferation of alternatives to incarceration in the United States. In Colin Sumner (Ed.), The Blackwell companion to criminology (1st ed., pp. 196-205). London: Blackwell Publishing.
- 21) Javan Jafari, Abdolreza, & Sadati, Sayyid Mohammad Javad (1394 SH/2015). Māhiyat-e Falsafi va Jāme'eh-šenāktī-ye Keyfar [Philosophical and Sociological Nature of Punishment]. Tehran: Mizan [in Persian].
- 22) Javan Jafari, Abdolreza, Farhadi Alashti, Zahra, & Sadati, Sayyid Mohammad Javad (1395 SH/2016). Bāzdārandegī va Sanješ-e Ān dar Falsafeh-ye Keyfar [Deterrence and Its Measurement in the Philosophy of Punishment]. Pazhoheshnameh-ye Hoquq-e Keyfari [Criminal Law Research Journal], 7(2), 59-78 [in Persian].
- 23) Kassel, Elaine, & Bernstein, Douglas A. (1383 SH/2004). Raftār-e Jenāyī [Criminal Behavior] (NAJA Research and Studies Center, Trans.) (1st ed.). Tehran: NAJA Research and Studies Center, 324-327 [in Persian].
- 24) Khafi, Saeed (1403 SH/2024). Mamnū'iyat-e Ḥokm beh Ḳarīd-e Māl beh 'Onvān-e Mojāzāt-e Jāygozīn-e Ḥabs dar Neẓām-e Keyfari-ye Īrān [Prohibition of Sentencing to the Purchase of Property as an Alternative Punishment to Imprisonment in the Iranian Criminal System]. Faslnameh-ye Ra'y [Ra'y

- Quarterly], 12(45), 15-22 [in Persian].
- 25) Mansourabadi, Abbas (1386 SH/2007). *Zendān Rāh-hal yā Moškel* (Majmū'eh Maqālāt-e Hamāyesh-e Rāhkār-hā-ye Kāhesh-e Jam'iyat-e Keyfarī-ye Zendān) [Prison: Solution or Problem (Collection of Articles of the Conference on Strategies to Reduce the Penal Population of Prisons)] (1st ed.). Tehran: Mizan, 89-108 [in Persian].
 - 26) Mason, Tom. (2000). Care and management in the community. In *Behavior, crime and legal process: A guide for forensic practitioners*. New York: Wiley Press.
 - 27) Mohammadi, Ayoub (1398 SH/2019). *Vākāvī-ye 'Avām-garāyī-ye Qazā'ī dar Hoqūq-e Keyfarī-ye Īrān* [Analysis of Judicial Populism in Iranian Criminal Law] (Master's thesis). Kurdistan: University of Kurdistan [in Persian].
 - 28) Najafi Abrandabadi, Ali Hossein (1391a SH/2012). *Mabāheṭī dar 'Olūm-e Jenāyī* [Topics in Criminal Sciences] (Shahram Ebrahimi, Comp.). [in Persian].
 - 29) Najafi Abrandabadi, Ali Hossein (1391b SH/2012). *Keyfar-hā-ye Jāme'eh-madār* (Dibācheh-ye Virāst-e Čāhārom bar Tarjomeh-ye Keyfar-šenāsī-ye Bernard Bouloc) [Community-Oriented Punishments (Preface to the Fourth Edition on the Translation of Bernard Bouloc's Penology)] (8th ed.). Tehran: Majd [in Persian].
 - 30) Najafi Tavana, Ali (1386 SH/2007). *Ta'āroz va Ensedād dar Siyāsāt-e Jenāyī-ye Īrān* [Conflict and Deadlock in Iran's Criminal Policy]. *Tahqiqat-e Hoquqi-ye Azad* [Azad Legal Research] [in Persian].
 - 31) Pfeiffer, C., Windzio, M., & Kleimann, M. (2005). Media use and its impacts on crime perception, sentencing attitudes and crime policy. *European Journal of Criminology*, 2(3), 246-263. <https://doi.org/10.1350/ijps.2012.14.3.282>
 - 32) Pradel, Jean (1381 SH/2002). *Tāriḵ-e Andīseh-hā-ye Keyfarī* [History of Penal Thoughts] (Ali Hossein Najafi Abrandabadi, Trans.). Tehran: SAMT [in Persian].
 - 33) Qarehgozlou, Sohrab (1398 SH/2019). *'Avām-garāyī-ye Keyfarī va Ātār-e Ān bar Pāsok beh Jarā'em-e 'Alayh-e Aškāš dar Īrān* [Penal Populism and Its Effects on Responding to Crimes Against Persons in Iran] (Master's thesis). Tehran: Allameh Tabataba'i University [in Persian].
 - 34) Riahi, Javad (1404 SH/2025). *Darāmadī bar Jāygozīn-hā-ye Keyfar-e Ḥabs* [An Introduction to Alternatives to Imprisonment]. Boroujerd: Ayatollah al-Uzma Boroujerdi University [in Persian].
 - 35) Salimi Ghaleh'ei, Ehsan (1403 SH/2024). *Takmil-e Mojāzāt bā Taghsil-e Mayyet; Naqdī bar Yek Dādnameh* [Supplementing Punishment with Washing the Dead; A Critique on a Court Verdict]. *Faslnameh-ye Ra'y* [Ra'y Quarterly], 12(45), 15-22 [in Persian].
 - 36) Samiei, Mohammad Amin, & Moazzami, Shahla (1401 SH/2022). *Jelveh-hā-ye 'Avām-garāyī-ye Keyfarī dar Howzeh-ye Siyāsāt-e Keyfarī dar Marhaleh-ye Pišā-dādrasī dar Īrān* [Manifestations of Penal Populism in the Field of Criminal Policy in the Pre-trial Stage in Iran]. *Feqh-e Jaza-ye Tatbiqi* [Comparative Criminal Jurisprudence], 2(5), 109-119 [in Persian].

- 37) Scott, David. (2008). Penology. Op. cit.
- 38) Shabanzadeh, Mehdi, Hashemi, Sayyid Hossein, Mirkhalili, Sayyid Mahmoud, & Darabi, Shahrddad (1399 SH/2020). Towjihāt-e Mojāzāt-hā-ye Ejtemā'ī az Manẓar-e Hoqūq-e Šahrvandī [Justifications for Social Punishments from the Perspective of Citizenship Rights]. Majalleh-ye Elmi-Pazhoheshi-ye Hoquq-e Pezeshki [Scientific-Research Journal of Medical Law], No. 52, 563-575 [in Persian].
- 39) Shateripour Esfahani, Shahid (1392 SH/2013). Siyāsāt-e Taqnīnī-ye Jomhūrī-ye Eslāmī-ye Īrān dar Rābeṭeh bā Ḥabs-zodāyī dar Qānūn-e Jadīd-e Mojāzāt-e Eslāmī [The Legislative Policy of the Islamic Republic of Iran in Relation to Decarceration in the New Islamic Penal Code]. Mahnameh-ye Gozaresh-hay-e Karshenasi-ye Markaz-e Pazhohesh-hay-e Majles-e Showray-e Eslami [Monthly Expert Reports of the Islamic Parliament Research Center], 21(2), 1-15 [in Persian].
- 40) Singh, Shanta. (2002). Community based sentences: Alternatives to short-term imprisonment (Master of Arts dissertation, University of South Africa).
- 41) Tonry, Michael. (1999). The fragmentation of sentencing and corrections in America. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.
- 42) Walklate, Sandra (1386 SH/2007). Šenākt-e Jorm-šenāsī [Understanding Criminology] (Hamidreza Malekmohammadi, Trans.) (1st ed.). Tehran: Mizan [in Persian].
- 43) White, Rob, & Haines, Fiona (1385 SH/2006). Jorm va Jorm-šenāsī [Crime and Criminology] (Ali Salimi, Trans.) (2nd ed.). Qom: Research Institute of Hawzah and University [in Persian].
- 44) Williams, Liam. (2012). Civil death and penal populism in New Zealand. Waikato Law Review: Taumauri, 20.
- 45) Yazdian Jafari, Jafar (1384 SH/2005). Dām-gostarī; Mafhūm, Mabānī va Jāyghāh-e Ān dar Hoqūq-e Keyfarī-ye Īrān [Entrapment; Its Concept, Foundations, and Position in Iranian Criminal Law]. Hoquq-e Eslami [Islamic Law], 2(6), 115-132 [in Persian].
- 46) Yekrangi, Mohammad, & Iranmanesh, Mehdi (1387 SH/2008). Keyfar-hā-ye Ejtemā'-meḥvar; az Naẓariyeh tā 'Amal [Community-Based Punishments; From Theory to Practice]. Majalleh-ye Hoquqi-ye Dadgostari [Justice Legal Journal], 72(64), 89-112 [in Persian].

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی